

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
В.о. завідувачки кафедри
_____ Уханова І.О.
“__” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ: «СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ
ІНВЕСТИЦІЙ В ГАЛУЗЬ АКВАКУЛЬТУРИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконавець:
студент 64М групи ФМЕ
Мушка Дмитро Сергійович _____
/ підпис /

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Єрмакова Ольга Анатоліївна _____
/ підпис /

ОДЕСА – 2023

АНОТАЦІЯ

Мушка Д.С., «Стан та перспективи залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2023 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти залучення іноземних інвестицій в галузі блакитної економіки. Розглянуто особливості інвестування в галузі блакитної економіки, механізми залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури та методи оцінки інвестиційної привабливості.

Проаналізовано сучасний стан іноземного інвестування галузі аквакультури Одеської області. Проведено SWOT-аналіз галузі аквакультури в аспекті залучення іноземних інвестицій, визначено пріоритетні напрями залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури та проведено оцінку інвестиційної привабливості галузі аквакультури Одеської області.

Запропоновано шляхи залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області через залучення міжнародних інвестиційних фондів, впровадження еко-індустріальних парків для залучення екологоорієнтованих іноземних інвестицій в галузь аквакультури.

Ключові слова: залучення інвестицій, інвестиційна привабливість, аквакультура, економічний розвиток, Одеський регіон.

ANNOTATION

Mushka D.S., "Status and prospects of attracting foreign investment in the aquaculture industry of Odesa region".

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 292 "International Economic Relations" under the "International Economic Relations" educational program. - Odesa National Economic University. - Odesa, 2023.

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the attraction of foreign investments in the aquaculture industry of the Odesa region.

This work examines the theoretical aspects of attracting foreign investment in the field of the blue economy. The peculiarities of investing in the field of the blue economy, the mechanisms of attracting foreign investments in the aquaculture industry, and the methods of assessing investment attractiveness are considered.

The current state of foreign investment in the aquaculture industry of Odesa region is analyzed. A SWOT analysis of the aquaculture industry in the aspect of attracting foreign investment was carried out, the priority areas of attracting foreign investment in the aquaculture industry were determined, and an assessment of the investment attractiveness of the aquaculture industry of the Odesa region was carried out.

Ways of attracting foreign investments in the aquaculture industry of the Odesa region through the involvement of international investment funds, the introduction of eco-industrial parks to attract ecologically oriented foreign investments in the aquaculture industry are proposed.

Key words: investment attraction, investment attractiveness, aquaculture, economic development, Odesa region.

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ГАЛУЗІ БЛАКИТНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	7
1.1. Особливості інвестування в галузі блакитної економіки...	7
1.2. Механізми залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури.....	15
1.3. Методи оцінки інвестиційної привабливості.....	23
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ..	37
2.1. SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області в аспекті залучення іноземних інвестицій.....	37
2.2. Визначення пріоритетних напрямів залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області.....	48
2.3. Оцінка інвестиційної привабливості галузі аквакультури Одеської області.....	59
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ГАЛУЗЬ АКВАКУЛЬТУРИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	68
3.1. Перспективи залучення міжнародних інвестиційних фондів в галузь аквакультури Одеської області.....	68
3.2. Еко-індустріальні парки як механізм залучення екологоорієнтованих іноземних інвестицій в галузь аквакультури.....	76
3.3. Розробка концепції стратегії залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області.....	87
Висновки до розділу 3.....	95
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. Рибна галузь, зокрема аквакультура, є однією з стратегічних напрямків промислової діяльності Одеського регіону, що створює одну з головних пропозицій на ринку харчових продуктів України.

В той час, як в світі спостерігається тенденція стрімкого розвитку галузі аквакультури, в Україні ситуація повністю протилежна. Хоча для успішного розвитку рибогосподарської галузі в Одеському регіоні існують сприятливі умови, протягом останніх років спостерігається спад обсягів виробництва даної галузі на міжнародному та внутрішньому ринках. Сьогоднішній стан аквакультури Одеської області зумовлений тим, що через нестачу фінансування та недосконалість законодавчої бази рибним фермам стає все складніше виробляти конкурентоспроможну продукцію і успішно її реалізувати. Недостачу фінансування даної галузі можливо перекрити залученням іноземних інвестицій в сектор рибного виробництва.

Проблеми залучення іноземних інвестицій в сектор аквакультури досліджувались у працях багатьох вітчизняних вчених-економістів, серед яких: Степанов В.М., Єрмакова О.А., Добрянська Н.А., Ширяєва Л.В., Козяр Н.О., Педько І.А., Ткаченко Ю.В. та ін. Водночас, проблеми особливостей залучення іноземних інвестицій в галузь рибогосподарства є надзвичайно різноманітними та багатоплановими, через що існує необхідність додаткового вивчення.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних і методологічних основ і прикладних аспектів залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеського регіону.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні **завдання**:

- Визначити сутність та особливості залучення іноземних інвестицій в галузь блакитної економіки;
- Дослідити механізми залучення іноземних інвестицій в аквакультуру;

- Встановити методи оцінки інвестиційної привабливості;
- Провести SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області в аспекті міжнародного інвестування;
- Визначити пріоритетні напрями залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури;
- Оцінити перспективи залучення міжнародних інвестиційних фондів в галузь аквакультури Одеського регіону;
- Описати можливості впровадження еко-індустріальних парків в економіку України як механізм залучення екологічних інвестицій;
- Розробити концепцію стратегії залучення іноземних інвестицій в аквакультури Одеського регіону.

Об'єктом дослідження є іноземне інвестування в галузь аквакультури Одеського регіону.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів підвищення рівня залучення іноземних інвестицій в рибне господарство, зокрема в аквакультуру.

Методи дослідження. Теоретичною й методологічною базою кваліфікаційної роботи виступають положення міжнародної економіки, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері дослідження іноземного інвестування галузі аквакультури. При написанні роботи використано метод теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу, групування, класифікації, SWOT-аналіз, математичні методи. Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України; матеріали Держкомстату України; Міністерства економіки України; Одеської обласної ради; періодичні видання; матеріали зарубіжних та вітчизняних конференцій; монографії та наукові публікації зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів; відкрита інформація мережі Інтернет; результати власних досліджень автора.

Публікації та апробація результатів дослідження. Пропозиції автора щодо вирішення ряду проблем в аспекті залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури, у поєднанні з досвідом європейських країн використано при підготовці наукової статті для видання Інституту ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України «Економічні інновації». Як результат, опубліковано статтю: «Організаційно-економічні механізми залучення інвестицій в галузь аквакультури».

Перелік публікацій автора за тематикою кваліфікаційної роботи:

1) Єрмакова О.А., Мушка Д.С. Organizational and economic mechanisms of attracting investments in the aquaculture sector (Організаційно-економічні механізми залучення інвестицій в сектор аквакультури). Економічні інновації. 2023. 23. Вип. 3(88). С. 93-101. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2023.25.3\(88\).93-101](https://doi.org/10.31520/ei.2023.25.3(88).93-101).

2) Iermakova O., Mushka D., Filipishyna L., Sokil Y., Petruk A. Resource-process approach to the aquaculture industry development. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. 1269 012025. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1269/1/012025> (Scopus).

3) Мушка Д.С. Щодо питання залучення інвестицій в галузь аквакультури України. Сучасні домінанти трансформації економіки з урахуванням повоєнних викликів : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 14-15 вересня 2023 р. / [ред. колегія : Буркинський Б.В. та ін.] ; ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Херсонський нац. тех. ун-т. – Одеса : ДУ «ІРЕЕД НАНУ», 2023. С. 83-85.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування). Загальний обсяг роботи становить 111 сторінок. Основний зміст викладено на 98 сторінках. Робота містить 6 таблиць та 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ГАЛУЗІ БЛАКИТНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Особливості інвестування в галузі блакитної економіки

В останні роки спостерігається підвищена увага до галузі блакитної економіки. Це зумовлено, насамперед, вагомою роллю Світового океану як одного з найбільших джерел важливих життєвих та екосистемних послуг для всього світу, як джерела їжі та поживних речовин та як сфери, в якій функціонують численні морські галузі рибної промисловості, що забезпечує робочими місцями сотні тисяч людей у прибережних зонах та дозволяє налагоджувати поставки та укладати контракти з підприємствами за її межами. Суднобудування, морські пасажирські та вантажні перевезення, аквакультура, марикультура, вітрова енергія, видобуток корисних копалин, енергія припливів і хвиль, рекреація тощо. Перспективи блакитної економіки не оминають й Україну. Порядок денний блакитної економіки, що був розроблений Європейською Комісією, повинен об'єднати виробничий потенціал промисловості, наукових кіл, фінансів, органів державної влади для створення конкретного результату від відповідних інвестицій у розробку, дослідження, інновації та навички. Українське Причорномор'я - центр підприємств блакитної економіки в Україні. Сюди входять Одеська, Миколаївська, Херсонська області [1].

На рис. 1.1. зображено три тенденції, що наразі існують в світі, щодо фінансування блакитної економіки країн (у т.ч. в Україні).

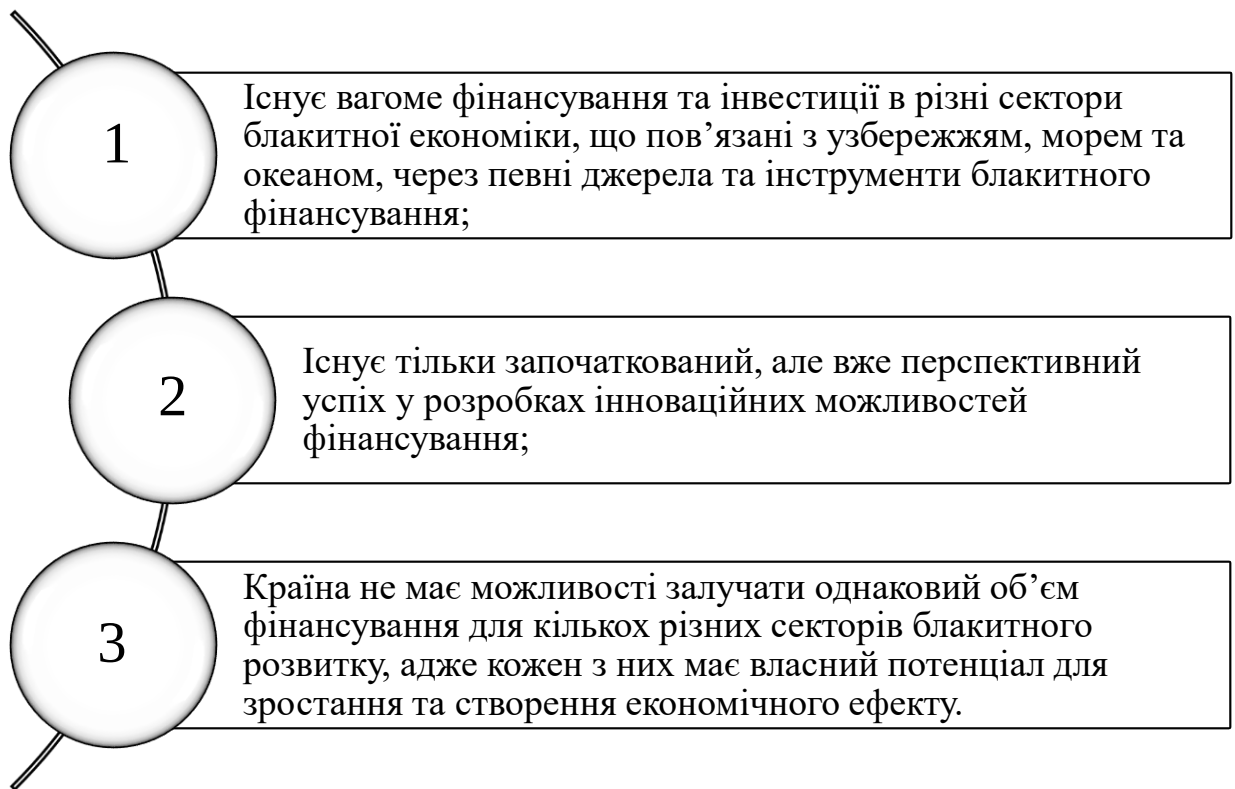

Рис. 1.1 Світові тенденції фінансування блакитної економіки
Джерело: розроблено автором за [2].

Як результат, поточне фінансування залишається недостатнім для того, щоб блакитна економіка стала вагомим трансформаційним шляхом. Пошук та впровадження методів боротьби з обмеженим доступом до фінансів є і залишається однією з найголовніших проблем розвитку рибної галузі, з якою стикаються держави.

Виробництво рибної галузі, як правило, є капіталомістким. Особливо з метою впровадження нових технологій виробництва та інновацій. З прогнозу виробництва рибного господарства до 2030 року можна зрозуміти, що капітальні витрати, які особливо необхідні для інфраструктури та задоволення зростаючого попиту, коливаються в межах 150-300 мільярдів доларів США (12,5-25 мільярдів доларів США на рік) [2]. Інвестиції приватного капіталу можуть простимулювати ринкову реформацію сектору аквакультури. Одночасно, це дасть змогу одержати прибуток на комерційному рівні. Проте, аби досягти підвищення притоку інвестицій через ресурсозберігаючі моделі виробництва, необхідно звернути увагу на певні проблеми [3].

- Зіставлення потреб з прибутком і можливостями. Зазвичай, єдиний ефективний метод збільшення доходу за відсутності можливості залучення додаткових інвестицій — це позитивні зміни ціни на сировинні товари, які є досить циклічними й не можуть контролюватися окремими виробниками. Підвищення рентабельності стає можливим через підвищення ефективності виробництва та економічних переваг, що досягаються за рахунок економії на масштабі або/та обсягу. Проте, виробники мають тільки обмежений контроль над витратами на корм, заробітню плату робітникам та електроенергію. Капіталоємкість рибного бізнесу вимагає відшкодування й акціонерного капіталу. Необхідні довгострокові контракти, адже з короткостроковими контрактами на поставку продукції проектне фінансування буде або недоступним, або непомірно дорогим. На відміну від «земельного» сільського господарства, в рибному бізнесі майже немає нерухомого майна, що пов'язане з виробничими активами. Головна цінність походить від спрогнозованих, але не гарантованих майбутніх грошових потоків, що може дати перевагу великим підприємствам, які хочуть отримувати боргове фінансування.

- Фінансування науково-дослідницьких робіт на етапі старту виробництва. Залучення інвестицій в науково-дослідницькі роботи обмежується з огляду на неконкретні переваги та потенційні ризики через встановлення прав інтелектуальної власності (окрім розробки та впровадження конкретного виробничого обладнання, необхідного програмного забезпечення, тощо). Як наслідок, іноземні інвестори не хочуть брати технологічний ризик на себе, оскільки він не відповідає вже обґрунтованій інвестиційній пропозиції. Наприклад, у Північній Америці обмежили громадську підтримку науково-дослідницьких робіт. Норвегія стабільно підтримує дослідження в сфері виробництва лосося. Отже, галузь аквакультури потребує збільшення додаткових стимулів для інноватизації виробництва та додаткових інвесторів, які будуть переконані в надійності інвестування в рибну галузь України та які вірять, що у довгостроковій перспективі можливо отримати більші фінансові вигоди.

- Ризики, що пов'язані із залученням інвестицій в розробки нових проектів. Повністю нові проекти є досить ризикованими об'єктами інвестування, враховуючи імовірну залежність від ще неперевірених методів, технологій і процесів виробництва, менеджерів без практичного досвіду та підрядників без рекомендацій. Відсутність досвіду в деяких нових секторах виробництва також може ускладнювати захист від ризиків. Розробки проектів складніше фінансувати й через те, що саме реальні активи мають особливу цінність і чіткі права власності. Реальні активи виграють через:

- доступність постачальників послуг;
- правові та нормативні прецеденти;
- видимість доходів і витрат в довгострокових договорах на поставку та форвардних контрактах;
- можливості боргового фінансування до початку будівництва.

- Інформаційна невідповідність та бар'єри в процесі отримання теоретичних знань. Дефіцит загальної інформації у виробничих сферах ускладнює інвесторам адекватне розуміння діяльності відповідної галузі. Як результат, оцінка фінансової вигоди від потенційних угод або розробка нових інвестиційних стратегій потребують великих витрат. Відсутність необхідних даних зумовлена проблемами внутрішньої структури рибної галузі та непрозорістю галузі аквакультури в Україні.

- Недостатній досвід роботи ринку прямих іноземних інвестицій з підприємствами галузі аквакультури (і навпаки). Сьогоднішні відносини між виробниками аквакультури та інвесторами мають бути стабілізовані до моменту, коли буде залучено значний обсяг інвестування іноземного приватного капіталу в рибний бізнес України.

Для сучасних методів залучення інвестиційних коштів, особливо в секторі аквакультури, який дуже стрімко розвивається по всьому світу, існують визначені ролі держави та приватного сектору. Щоб залучення інвестицій та їх розвиток були ефективними, уряд та приватні підприємці повинні отримати можливість співпрацювати разом, тобто отримувати вигоду

від сильних та перекривати слабкі сторони один одного, а не навпаки. Отже, ефективний синтез підприємств з метою підтримки інноватизації та сталого розвитку є ваговою умовою для інвестування в рибне господарство. Головними партнерами в такій співпраці зазвичай є державні установи, міністерства, місцеві органи влади, науково-дослідницький сектор (університети, дослідницькі центри, наукові інститути) та приватні підприємства, бізнес-інкубатори, акселератори, які зазвичай мають репутацію серед імовірних інвесторів, особливо серед іноземних інвесторів, венчурних капіталістів.

Інновації виробництва завжди відіграють дуже важливу роль у можливостях розвитку залучення інвестицій в блакитну економіку, особливо у використанні ресурсів підприємства для масштабування розроблених рішень щодо окремих проектів. Як приклад, певні мережі супермаркетів, що постачають рибну продукцію з різних куточків світу (наприклад Walmart), відіграють суттєву роль у проектах, що спрямовані на підвищення стійкості рибної галузі, так як це в першу чергу здійснює вплив на стабільність притоку продукції на ринку та зменшує ризики ланцюга поставок. Хоча корпоративний сектор має вагомий вплив, варто зосередитися на перспективі «зелених» інвестицій та гарантувати, що корпоративна діяльність в даному секторі буде розвиватися таким чином, щоб її роль була довгостроковою та ваговою. Реалізованим прикладом партнерів, що ведуть діяльність в секторі блакитної економіки, є співпраця «блакитних кластерів». Це продумане формалізоване партнерство, що виникло в найбільш розвинутих країнах світу для стимулювання розвитку та залучення додаткових іноземних інвестицій у прибережних регіонах, особливо в сфері інноватизації виробництва. Блакитні кластери можуть бути різні за своїм підходом, зосередженим на дослідженні конкретних проблем, політичних питань чи підтримці стартапів, та адаптовані під місцеві економічні умови. Хоча блакитні кластери є досить ефективним методом нового розвитку різних напрямів в блакитній економіці, сьогодні вони спираються на перевірені надійні інституції та взаємозв'язки між урядом

і приватним сектором. Для досягнення більших масштабів потрібні такі моделі співробітництва, що зможуть застосовуватися в ширшому діапазоні географічного та соціально-економічного напрямків.

Актуальні напрямки залучення інвестицій [4]:

Договір ООН про підтримку сталої блакитної економіки вимагає постійної участі приватних та національних фондів, а також неурядових і благодійних організацій. Найбільш актуальними сферами для інвестування в секторі блакитної економіки є:

1) Декарбонізація морської галузі.

Морське судноплавство охоплює 80% обсягу світової торгівлі та 70% вартості. Міжнародна морська організація, що слідкує за викидами суден, у 2018 році вирішила вдвічі скоротити об'єми викидів від морської промисловості до 2050 року через використання низьковуглецевого палива, модифікацій суден, реформатизацію виробничих процесів морського виробництва, тощо. Такі зусилля можуть коштувати приблизно 50-70 мільярдів дол. США щорічно за 2030-2050 роки.

2) Морські рішення для захисту екосистем.

Через підвищення рівня морської води прибережним регіонам будуть необхідні засоби захисту власної критичної інфраструктури, що необхідна для морського бізнесу (в т.ч. рибного), такої як споруди, дороги, тощо. Розробка та впровадження рішень щодо заходів такого захисту вимагає приблизно 1,1 трильйона дол. США інвестицій впродовж 2022-2050 років.

3) Морська відновлювана енергетика.

Океани розкривають більші можливості щодо глобального переходу до джерел чистої енергії. Стаціонарні вітрові електростанції на мілководді на сьогодні є найбільш ефективним джерелом чистої енергії для блакитної економіки. Вже з'являються й більш новітні технології, такі як плавучі вітрові турбіни в глибших водах та обладнання для виробітку енергії з хвиль і припливів. Прогнозується, що до 2040 року дані вітрові станції зможуть задовільняти необхідний попит на всі потреби підприємств в електроенергії.

Щоб впровадити такі джерела чистої енергії та збудувати необхідну кількість вітрових електростанцій необхідно залучити близько 840 мільярдів дол. США інвестиційних коштів.

4) Стала аквакультура.

Майже половина з усього світового об'єму виробництва продуктів рибної галузі сьогодні надходить із ферм або підприємств аквакультури. Розширення сектору аквакультури з метою покриття такого попиту є дуже великою інвестиційною можливістю. За різними прогнозами, приблизно 150-300 мільярдів дол. США витрат, що необхідні для розширення виробничих потужностей у наступні 10 років, мають стати основою для залучення інвесторів в сектор аквакультури. Все це має супроводжуватися спільними зусиллями щодо зменшення рівня забруднення водних ресурсів та ризиків, що властиві галузі аквакультури. Стійка аквакультура може також працювати на покращення екологічного стану довкілля, оскільки рибні підприємства так само можна будувати поруч із об'єктами видобутку чистої енергії, а вирощена продукція є досить низьковуглецевим джерелом білка.

Отже, однією з головних галузей «блакитної економіки» є аквакультура, що зосередила в собі ефективне використання ресурсів водних об'єктів для економічного зростання, покращення умов життя населення та створення нових робочих місць в регіоні [5].

Рибна галузь та аквакультура забезпечують майже 17% білків тваринного походження в світі та забезпечують приблизно 660-820 мільйонів осіб засобами для існування. На сьогодні, майже 3 мільярди людей прямо залежать від видобутку риби, яка становить 20% від світового середнього рівня споживання харчових продуктів тваринного походження [6].

Аквакультура та рибальство роблять вагомий внесок у продовольчу безпеку багатьох країн по всьому світу.

За останні роки рівень попиту на продукцію рибного господарства продовжує стрімко зростати. Зростання попиту можливо задовольнити лише через стійке збільшення обсягів виробництва аквакультури, що оцінюється у

8% щорічного приросту за 1970 – 2014 роки. Як результат, внесок продукції аквакультури щодо споживання за рік збільшився більш ніж в сім разів: з 7% 1970 року до 50% на сьогодні. Така тенденція залишається актуальною, тому доля аквакультури у забезпеченні поставок на ринок рибних продуктів харчування може досягнути 65% до 2030. Але, аквакультура розвивається нерівномірно, так як в країнах Азії виробляють майже 90% всього світового обсягу аквакультури, в той час як Африка, яка має великий потенціал в даній галузі, виробляє лише 2% [6].

Місця для риболовлі та пов'язані з рибним господарством переробні підприємства можуть стабільно забезпечувати високий рівень зайнятості та фінансові вигоди для цілих країн або окремих регіонів.

Риба та морепродукти на сьогодні є одними з найпопулярніших товарних груп на ринку продовольчих товарів. Більше 53% від всієї торгівлі продуктами рибної галузі припадає на країни, що розвиваються, та чий торговий дохід (різниця експорту та імпорту) більший за чистий торговельний дохід від інших виробничих галузей сільськогосподарських товарних груп [6].

Така тенденція ставить водні ресурси (океани, моря, озера, річки) до центру уваги в найважливішій економічній діяльності – забезпечення продовольчої безпеки країн та екологізація виробництва в рибогосподарстві для майбутнього існування населення нашої планети.

Економічний приріст в рибній галузі та аквакультурі за останні десятиліття мав позитивну тенденцію тільки у кількох країнах через нестабільне та нераціональне використання багатьох видів водних ресурсів. В рибальстві економічний приріст, як правило, не дозволяє відновлювати рибні запаси водойм або місце розташування підприємств, що може призвести до занадто надмірного обсягу вилову риби та деградації біорізноманіття.

Надмірне використання біоресурсів в рибному господарстві неухильно зростає протягом останніх десятиліть (10% - 1970 р., 30% - 2011 р.), проте можливі економічні вигоди від відновлення запасів риби та зниження обсягів вилову до оптимальних показників становлять майже 50 мільярдів дол. США.

За різними оцінками, обсяги незаконного вилову риби по всьому світу становлять 15-20 млн.тонн/рік. Рибне господарство залишається однією з найнебезпечніших галузей ведення бізнесу у всьому світі, адже в даній галузі трапляється близько 24 000 смертей кожного року [6].

Для галузі аквакультури також характерні високі екологічні ризики, що пов'язано із впливом на водойми та землі водного фонду, а також імовірністю завдання шкоди генетичному фонду природних видів риб. Частина водних площ України є транскордонними, що ставить додаткові вимоги щодо організації підприємств в секторі аквакультури. Через це особливої актуальності набуває питання організації контролю санітарно-ветеринарних норм та екологічної безпеки продукції.

Сучасні політична та економічна кризові ситуації в Україні, пов'язані з військовим вторгненням росії, сильно змінили вектор руху довоєнного регіонального управління та вимагають швидкої розробки та впровадження пропозицій місцевих органів влади щодо комплексних та ефективних економічних, управлінських і організаційних механізмів створення високоефективної політики регіону через децентралізацію управління. Така галузь економіки, як аквакультура, має вагомі ресурсні, економічні, політичні та інші передумови для того, щоб стати важелем для стрімкого залучення іноземних інвестицій та регіонального розвитку Одеської області.

1.2. Механізми залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури

Правовий захист інвестиційних коштів з боку держави є головною опорою довіри інвесторів та сприяння залученню нових іноземних інвестицій в промисловість. Рівень доступності та якості захисту прав інвесторів залежить від політики уряду та можливостей судової системи в країні. Це дуже важлива складова для інвестиційних коштів – держава без надійного суду та без можливостей захисту скарг підприємців не зможе отримувати прямі

іноземні інвестиції у повному масштабі. Це особливо ускладнюється в новітніх секторах виробництва і проектах, що мають вищий ризик через невизначеність, в тому числі де юридична база ще не повністю встановлена [7].

Наявність механізмів страхування задля захисту інвесторів від імовірних витрат також виступає фактором довіри для іноземних інвесторів. Страхування – це послуга, що зазвичай пропонується приватним сектором (хоча національні структури також надають послуги зі страхування в деяких галузях), що дає можливість повністю або частково компенсувати економічні збитки від чітко зазначених подій (пожежа, природні лиха, економічний спад ринку, бойові дії на території країни, тощо). Фінансування надається завдяки сплаті страховій компанії щомісячних або щорічних внесків з боку клієнта. Завдяки захисту, що пропонують такі компанії, приток інвестицій суттєво зростає в регіонах, де було сформовано страховий ринок, а ті, хто вперше долучився до інвестицій власних коштів в блакитну економіку, повинні отримувати більше свободи щодо експериментів з фінансуванням. Такого можна досягти тільки за умови, що існують перевірені ефективні механізми страхування коштів або майна інвестора для захисту від збитків. Страхування може бути головним інструментом для розвитку та залучення інвестування в Україні, особливо під час війни.

Хоча більша доступність послуг страхування для прибережних регіонів та підприємств є цінною для покращення довіри інвесторів, це саме по собі може стати гарантом підвищення кредитоспроможності нових проектів у блакитній економіці. Постачальники послуг страхування, що є партнерами з місцевими громадами та неурядовими організаціями, все частіше знаходять нові методи впровадження страхування в галузь рибного господарства. Постачальники страхових послуг також можуть мати фінансову вигоду, щоб скористатися результатами стрімкого росту блакитної економіки.

Ще одна форма страхування – гарантії. Вони використовуються певними фінансовими установами, які надають капітал для зменшення інвестиційних ризиків в проекті.

Існування стабільного інвестиційного клімату є дуже важливим фактором для фінансування проектів. Інвестори завжди шукають ключові аспекти ліквідності. Ринок, якому притаманна велика кількість ліквідності, зазвичай характеризується наявністю однорідних продуктів і великим пулом імовірних покупців даних продуктів. Все це фактори інвестиційного клімату, в якому є змога вільно продавати та купувати активи. В залежності від інвестора та ринку, на якому ведеться діяльність об'єкта інвестування, ліквідність може бути головним показником того, наскільки ризикованою буде інвестиція. Якщо немає змоги продати актив, тоді інвестори, які не хочуть ризикувати, навряд чи забажають його придбати. Хоча ліквідність і є важливою основою для залучення іноземних інвестицій, її розрахунок не є обов'язковим, так як її можна компенсувати спеціальними моделями та розробкою відповідних стратегій інвестування для того, щоб зменшити вірогідні ризики. Багато з таких видів ринків та активів є характерними для галузі блакитної економіки.

Великі інвестори, такі як пенсійні фонди та фонди багатства можуть змінювати показник ліквідності ринку власними індивідуальними заходами.

Однією з головних проблем залучення інвестицій та фінансування розвитку підприємств є відсутність швидко ідентифікованих активів, що можуть використовуватися як гарантія для інвесторів, або відсутність чітких грошових потоків в конкретному проекті, особливо в тих країнах, в яких існуючі активи є обмеженими. Для проектів, що не мають чіткої комерційної мети (особливо ті, що спрямовані на збереження екологічного стану довкілля, охоронна територій без прав власності і т.д.), визначення конкретних джерел фінансування та створення гнучкіших підходів до застави (індивідуальні гарантії, об'єднанні активи громад, тощо) є дуже важливими для залучення коштів в сталу блакитну економіку. Варто зазначити, що використання

кредитних коштів без застави накладає значно більший ризик, так як не базується на заставі для забезпечення позики, але все одно відіграє суттєву роль в залученні інвестицій у розвиток рибної галузі.

У [8] представлено порядок дій для розвитку сталої блакитної економіки з декарбонізації, збереження природного капіталу, циркулярної економіки та відповідального виробництва й споживання продуктів рибної галузі, що потребує величезного стрибка у науково-дослідницькій діяльності:

1) Досягнення мінімального рівня забруднення водних ресурсів шляхом розвитку «чистої» відновлюваної енергії, особливо вітрової, теплової і хвильової енергетики, тобто нових технологій, що можуть досягти високого рівня прибутку протягом 10 років. Також важливим є розробка стабільної та ефективної стратегії мобільності, що буде спрямована на вихід на ринок перших рибальських суден із нульовим рівнем шкідливих викидів, на декарбонізацію водного транспорту через чітко сформульований набір необхідних заходів та на перегляд директив щодо забруднення водних ресурсів з суден, екологізації виробництва аквакультури, тощо.

2) Циркулярна економіка, зменшення рівня відходів через розробку та впровадження стандартів щодо кругової схеми рибного лову та виробництва, зменшення втрат від збитків, фінансова підтримка рибного бізнесу для ефективнішого збору відходів виробництва з подальшою їх переробкою.

3) Захист та впровадження заходів з відновлення біорізноманіття та інвестиційної підтримки екології через розробку нового плану дій щодо регулювання рибного вилову з метою збереження біорізноманіття водойм та переходу до інноваційних та ефективніших методів рибальства.

4) Забезпечення розвитку прибережних регіонів завдяки захисту природних та фінансових ресурсів та інфраструктури, ефективного менеджменту в галузі рибного господарства, тощо.

5) Ефективний аналіз процесів діяльності рибного бізнесу шляхом надання дійсної інформації споживачам та виробникам, а також дотримання

правил ведення рибальства через перегляд методів контролю рибогосподарств і т.д.

Щоб сектор блакитної економіки отримував іноземні інвестиції, компанії та підприємці, що функціонують у даному секторі, повинні розуміти правила ведення бізнесу і як прогнозувати економічне зростання [9].

Вони також повинні мати доступ до вільної комунікації з інвесторами, що використовують іноземну мову та вимагають конкретизованої інформації щодо власних імовірних об'єктів інвестування. Це особливо важливо, коли інвестиції спрямовуються на інноваційні проекти чи розробки, що не є відомими більшості інвесторів. Інвестори повинні почати почуватися вільно та відверто з людьми, що пропонують власні ідеї та проекти, до моменту прийняття рішення про здійснення інвестування. Без доступного спілкування з майбутніми інвесторами та демонстрації причин, з яких проект вартий залучених коштів, такий проект не зможе отримати фінансування. Отже, досвід менеджменту підприємств, підвищення рівня фінансової грамотності, спроможність бізнес-планування та розробки стратегій є дуже важливими факторами для розробників даних проектів. По всьому світу інкубатори та бізнес-акселератори допомагають розширити потенціал та підвищити інвестиційну привабливість багатьох проектів та стартапів.

Підприємці та неурядові організації так само потребують чіткішого розуміння середи, в якій функціонують інвестори з метою залучення фінансування в свої проекти. Інвестори, в свою чергу, мають ліпше розуміти фактори впливу на підприємство та основні аспекти забезпечення сталого розвитку, про які їм необхідно пам'ятати, аби заробити на сучасній тенденції використання зелених і блакитних інвестицій. Це повинно включати базове розуміння діяльності різних секторів блакитної економіки та головних рамок даної галузі, аби визначити, який сенс вкладають в термін «сталий розвиток» розробники через ресурси, які базуються на принципах сталого фінансування галузі блакитної економіки (в т.ч. аквакультури). Велика кількість інвесторів вже мають основу для розуміння галузі рибництва в відкритому доступі, проте

все ще залишається багато складностей, що заважають зменшити уявні ризики залучення інвестицій в галузь рибного господарства.

Як самі інвестори, так й ті, хто презентує їм свої проекти, повинні мати змогу надавати детальну інформацію про свою діяльність, її ефективність та необхідні прогнози на майбутнє. Така можливість залежить від належного управління даними (їх збором, аналізом та зберіганням). Відсутність ефективного менеджменту даних не дає змогу заздалегідь проаналізувати, який прибуток може принести проект та якого інвестора варто спробувати залучити до фінансування. Це також створює перешкоди під час проведення аналізу інвестиційного проекту вже після його старту, що заважає визначити, чи відповідає актуальна продуктивність встановленим очікуванням. У блакитній економіці існує багато секторів, що завжди отримували підтримку здебільшого від неурядових організацій. Вони дійсно мають деякі дані, але зазвичай це вони не обов'язкові для інвесторів (прогноз щодо темпів зростання, постійні та змінні витрати, необхідний капітал, тощо). Як результат, побудова методики щодо збору та інтерпретації даних для надання важливої інформації інвесторам є важливою передумовою для залучення інвестиційних коштів у стійку блакитну економіку.

Залучення інвестицій існуює у спектрі, який залежить від вимог повернення прибутку, розміру цього прибутку та рівня ризику інвестування. З одного боку можна побачити чисту філантропію (без очікування фінансового прибутку, а з очікуванням підтвердженої соціальної та екологічної вигоди), а з іншого - комерційне фінансування (ухиляється від ризику, вагомим фактором є виключно фінансова віддача або прибуток).

Коли потрібна саме віддача від інвестування, з'являється другий спектр, що необхідно враховувати: рівень, до якого очікувана віддача є фіксованою. Вкладений капітал із фіксованим прибутком цілком можна називати боргом, найпопулярнішим прикладом якого є проста позика. Фінансування за рахунок боргів надає фіксований пакет грошей (через те, що воно базується на інвестиціях, які сплачують фіксовану відсоткову ставку кожного року),

зазвичай, з досить низьким ризиком, на визначений термін та за постійною процентною ставкою. З другого боку спектру - власний капітал, що відрізняється від боргових зобов'язань часткою власності інвестицій. Інвестиції в акціонерний капітал, що мають таку частку, можуть запропонувати вищу прибутковість, що дозволяє інвесторам більше ризикувати. Така частка інвестицій може також означати, що інвестори, які залучають кошти в акціонерний капітал, отримають річну частку результатів – дивіденди, що демонструють ефективність інвестиції. Отже, дохід від інвестування може змінюватися кожного року, на відміну від боргу.

Інвестиції в акціонерний капітал за своєю природою є необмеженими до того моменту, як буде здійснено продаж акцій. Важливо зазначити, що фінанси є гнучкою дисципліною. Різні види капіталу можна комбінувати для досягнення самих різних результатів – така діяльність називається «змішане фінансування».

Як зазначено в [10], головним механізмом регулювання та стимулювання залучення інвестицій повинна виступати держава, а точніше – її законодавча база. Навіть не потрібно шукати складні шляхи та стратегії задля економічного розвитку рибної галузі, адже Україна має приклад, як навіть під час війни можна стимулювати приватні господарства розвивати свій бізнес.

У 2022 році Комплексна програма підтримки та розвитку сільського господарства Львівської області на 2021-2025 рр. [10] передбачала два напрями для підприємств рибного господарства. Виробники аквакультури, що придбавали племінний матеріал риб для відновлення маточного поголів'я з метою зариблення водойм, могли отримувати кошти з обласного бюджету (відшкодування 50% від їх вартості, в межах 40-50 грн/кг). Максимальна сума відшкодування становила до 200 тис. грн на одного суб'єкта господарювання. Програмою також передбачалася дотація на площі зариблених водойм у розмірі до 5000 грн./гектар. В той же час, максимальна площа зариблених водойм обмежується в 10 га для кожного підприємства рибогосподарства.

Виробникам аквакультури також дозволяється:

- Залучати кредити під 5% річних для розвитку своїх бізнес-проектів;
- Відшкодовувати у розмірі 1,5 облікової ставки Національного банку України відсотки за тими кредитами, що були залучені в банківських установах, а також відсотки за супроводження договорів фінансового лізингу.

Отже, приклади впровадження продуманої системи підтримки сектору аквакультури на території України вже існують та можуть бути впроваджені не на регіональному, а на державному рівні. Наприклад, Проект закону України від 10.10.2022 №8119 «Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства» [11] передбачає чітко визначені поняття та дії, що необхідні задля залучення інвестицій саме в галузь аквакультури. Також в цьому законі гарантується захист інвестора від збитків, що актуально на момент бойових дій в країні. Захист майна інвестора на рівні встановлених законів може суттєво підвищити інвестиційну привабливість аквакультури України для іноземних інвесторів.

До практичних інструментів щодо залучення приватних іноземних інвестицій у розвиток та відновлення водних ресурсів, що використовуються в країнах розвинутої економіки, прийнято відносити партнерство між державою та приватними підприємцями. В Україні склалися деякі передумови щодо впровадження механізмів державно-приватного співробітництва, але поки що в сфері водопровідно-каналізаційного господарства, зокрема:

- гарантії ринків збуту для підприємств через монопольне становище на ринку водних та каналізаційних послуг;
- суттєві переваги щодо зниження рівня витрат, що пов'язані з наданням послуг централізованого водопостачання та водовідведення, через впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- державні гарантії та залучення інвестицій з бюджету держави для інноватизації необхідної інфраструктури;
- розподіл ризиків державою.

Важливим джерелом залучення фінансування та інвестицій у галузь аквакультури Одеського регіону є створення водного фонду, що має наповнюватися завдяки рентним платежам, місцевим податкам на використання різних типів водних ресурсів користувачами, які впливають на рівень якості води. Зібрані кошти варто спрямовувати саме на розвиток та відновлення необхідних галузей та інфраструктури водного господарства, впровадження інновацій в сфері технологій і обладнання в тому регіоні, де були залучені дані кошти. Також важливою є організація прозорості звітів щодо функціонування такого фонду та надання можливості громадського контролю.

1.3. Методи оцінки інвестиційної привабливості

В економічній літературі проблемам аналізу та сутності головних підходів до оцінювання рівня інвестиційної привабливості приділено увагу в ряді робіт. З боку інвестора, інвестиційна привабливість може розглядатися як узагальнена характеристика переваг та недоліків об'єкта, що отримує інвестиційні кошти. При дослідженні показника інвестиційної привабливості інвестор має проводити суб'єктивну оцінку макроекономічної ситуації, що склалася в країні, де веде діяльність об'єкт інвестування. Інвестиційна привабливість визначається компромісом інтересів інвестора і реципієнта інвестицій. Рівень привабливості підприємства підвищується при швидкому досягненні домовленостей між суб'єктами інвестиційних процесів [12].

Під час оцінки інвестиційної привабливості також необхідно визначити куди, в який час та який об'єм ресурсів може спрямувати інвестор до обраного підприємства. Фінансово-статистична світова практика впровадила велику кількість різних дієвих підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємств, систематизація яких дозволяє об'єднувати їх в три етапи: статистичний, експертний та рейтинговий.

Статистичний підхід базується на аналізі актуальних статистичних даних, які стосуються надходження інвестиційних коштів. Водночас необхідно враховувати, що даний метод є формалізованим, тобто таким, що базується на конкретних соціально-економічних показниках діяльності галузі або окремого підприємства. Окрім того, статистичний підхід дає змогу враховувати лише факт надходження фінансів і не може враховувати велику кількість факторів, що є необхідними для інвесторів.

Метод експертних оцінок полягає в оцінці різних показників розвитку: експерт за власними міркуваннями та власним досвідом обирає найбільш вагомі показники діяльності обраного підприємства чи галузі, аналізує їх динаміку за певний проміжок часу та формує зведені висновки щодо інвестиційного клімату та потенціалу. Варто зазначити, що даний метод найчастіше використовують саме іноземні інвестори. Головною перевагою використання такого методу експертних оцінок є можливість адаптації певних показників, що стосуються потреб конкретних інвесторів або можливість поглибленого аналізу інвестиційної привабливості певних виробничих галузей. В той же час, до вагомих недоліків використання даного методу варто віднести суб'єктивність оцінок та залежність висновків від думки конкретного експерта.

Рейтинговий підхід можна розділити на два інши підходи – рейтингово-аналітичний та рейтинговий на основі опитування. Сутність рейтингово-аналітичного підходу полягає в аналізі різноманітних аспектів розвитку економіки та формуванні аналітичних показників на їх основі для подальшого їх угруповання та формування інтегрального показника, що дозволяє побудувати інвестиційний рейтинг країни й визначити її позицію в даному рейтингу. Даний підхід є найбільш популярним. Перевагами такого підходу прийнято вважати простоту у використанні та зручність оформлення результатів, а недоліками – високий рівень залежності від макроекономічних показників та відсутність врахування специфіки окремих регіонів. Як результат, отримані результати аналізу вказують лише на місце економіки

держави в рейтингу, але нічого не можуть сказати про специфіку конкретної галузі регіону. Рейтинговий підхід на основі опитувань базується на проведенні опитувань підприємців або експертів, в процесі яких визначають рівень та напрями впливу різних факторів. В майбутньому такі дані структуруються і на основі інтегрального показника вибудовується загальний рейтинг регіону. Така методика широко використовується у провідних консалтингових та аналітичних агенції світу.

На сьогодні існує багато різних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості, основні з них наведені в Табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні підходи щодо оцінки інвестиційної привабливості

<i>Мікрорівень</i>		
О. Носова	А. Іванов	Агентство з питань запобігання банкрутства підприємств
1) оборотність активів; 2) прибутковість капіталу; 3) фінансова стійкість; 4) ліквідність активів.	1) аналіз економічної спроможності емітента цінних паперів; 2) оцінка ризику і дохідності акцій у ринковому обороті.	1) оцінка майнового стану; 2) оцінка фінансової стійкості (платоспроможності); 3) оцінка ліквідності активів; 4) оцінка ділової активності; 5) ринкова активність.
<i>Мезорівень</i>		
Т.В. Уманець	С.П. Сонько	І.О. Бланк
1) виробничий потенціал; 2) фінансовий потенціал; 3) інвестиційний потенціал;	1) кількість приватизованих підприємств; 2) кредиторська заборгованість; 3) доходи місцевих бюджетів; 4) валові інвестиції у підприємства всіх форм власності;	1) рівень загальноекономічного розвитку регіону; 2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;

4) інфраструктура ринку, комунікаційна, комерційна; 5) трудовий, освітній потенціал; 6) податкова система	5) обсяг промислової продукції та інші	3) демографічна характеристика регіону; 4) рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону; 5) рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.
<i>Макрорівень</i>		
Г.К. Прибіткова	І.О. Бланк	Г.О. Пухтаєвич
1) виробничий потенціал галузі; 2) фінансовий результат діяльності підприємств галузі; 3) інвестиційна активність підприємств галузі; 4) трудовий потенціал підприємств галузі	1) роль галузі в економіці країни; 2) перспективність і ефективність розвитку галузі; 3) рівень державної підтримки галузі; 4) визначення специфіки ринку	1) прибутковість галузі (прибутковість активів, власного капіталу підприємств галузі, реалізованої продукції); 2) перспективність розвитку галузі (вагомість галузі в економіці країни, кількість зайнятих у галузі, забезпеченість перспектив зростання власними фінансовими ресурсами, ступінь державної підтримки розвитку галузі, розвиток науково-технічної та сировинної бази галузі);

		3) інвестиційні ризики (рівень конкуренції в галузі, рівень інфляційної стійкості продукції галузі, соціальна напруга галузі).
<i>Мегарівень</i>		
Standard & Poors Rating Services	World Bank Group	Moodys Investors Service
1) прозорість і відкритість інформації; 2) бюджетування; 3) довгострокове планування капіталовкладень і фінансове планування; 4) управління доходами і витратами; 5) управління боргом; 6) управління грошовими засобами і ліквідністю; 7) прозорість політико-управлінської системи; 8) управління зовнішніми ризиками	1) ведення бізнесу; 2) будівництво; 3) доступ до електроенергії; 4) реєстрація власності; 5) отримання кредитів; 6) захист прав інвесторів; 7) оподаткування; 8) міжнародна торгівля; 9) виконання контрактів; 10) ступінь платоспроможності; 11) наймання робочої сили.	1) передісторія й історія емітента; 2) промисловість / секторна тенденція; 3) національна політичне і регулятивне середовище; 4) якість управління, досвід, послужний список, і ставлення до ризику; 5) структура управління; 6) основні операційні та конкурентні позиції; 7) корпоративна стратегія і філософія; 8) структура боргу; 9) фінансове становище і джерела ліквідності

Джерело: [12]

Отже, як свідчать дані таблиці, не існує єдиного підходу щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємств, регіонів, галузей чи економіки в

цілому. В майбутньому є необхідність в розробці моделі комплексної оцінки об'єкта залучення інвестицій з врахуванням всіх наступних факторів: зменшення використання методу експертних оцінок, подолання проблем щодо відповідності фактичних значень показників теоретичним, розробка універсальної шкали імовірних ризиків для різних видів економічної діяльності, врахування зовнішньоекономічних факторів при проведенні оцінювання, аналіз на основі якнайбільшої кількості джерел інформації, використання факторного аналізу, тощо.

Одним з найпопулярніших рейтингів підприємств, галузей чи регіонів є рейтинг конкурентоспроможності, що розраховується Інститутом розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія). При створенні даного рейтингу оцінюють досягнення різних країн за факторами конкурентоспроможності, що зображені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Фактори конкурентоспроможності, що враховуються під час створення рейтингу підприємств Інститутом розвитку менеджменту
Джерело: створено автором за [13].

Особливість даного рейтингу в тому, що він дозволяє проаналізувати показники для більшості розвинених держав світу (всього аналізують інформацію 59 країн). Це дає змогу не викривляти результати аналізу, як це

трапляється під час порівняння високорозвинених економік з менш розвиненими.

Ще один приклад впливового рейтингу - рейтинг за індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom), що створюється американським фондом «The Heritage Foundation» та газетою «The Wall Street Journal» [14]. Експерти даних організацій звертають увагу на існування прямої залежності між свободою та успішною економіками. В свою чергу, економічну свободу визначають як ступінь втручання держави у приватне виробництво, споживання і розподіл товарів та послуг. Методи розрахування індексу економічної свободи полягають у визначенні середнього значення десяти показників, серед яких: рівень свободи ведення бізнесу в країні, вільної торгівлі, рівня залучення інвестицій, розвитку фінансового сектору, соціальної підтримки праці, рівні монетарної та фіскальної свобод, гарантії прав приватної власності, структури бюрократичного апарату, впровадження захисту від корупції. В залежності від розмірів показників держав, їх прийнято поділяти на п'ять груп, що зображені на рис. 1.3.

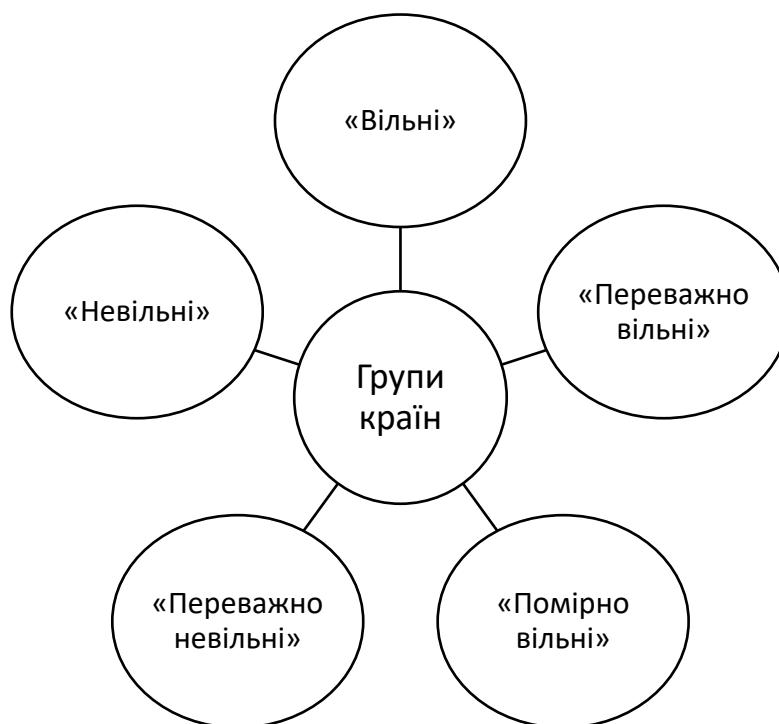

Рис. 1.3. Групи розподілу держав за рейтингом економічної свободи
Джерело: розроблено автором за [14]

Другою групою рейтингів є ті, що розраховуються світовими організаціями з соціально-економічного розвитку. Джерелом інформації таких рейтингів є макроекономічні показники, статистичні дані та показники, що враховують найвагоміші показники та дозволяють сформулювати конкретні висновки, що дають змогу порівняти дані однієї країни з іншими.

Найвпливовішим рейтингом даної групи є рейтинг ведення бізнесу, що розраховується Світовим банком. Метою такого рейтингу є розробка та впровадження методики щодо оцінки рівня якості правил, які регулюють умови діяльності бізнесу на території різних країн протягом повного життєвого циклу, від реєстрації підприємства до моменту його ліквідації. Розробники даного рейтингу наголошують, що в економіці з ефективними та зрозумілими нормами щодо регулювання діяльності підприємств доступ до додаткових можливостей майже не залежить від особистих зв'язків керівництва компаній, а більшість підприємницької активності припадає на формальний сектор економіки, де вона ефективно регулюється та може приносити користь суспільству. Рейтинг ведення бізнесу складають з врахуванням десяти різних показників економічної діяльності підприємства, що оцінюють час та вартість виконання державних вимог стосовно реєстрації підприємства, ведення торгівлі, виконання зобов'язань по контрактам, оподаткування та ліквідації підприємства. Кожен показник є однаково значущим. Особливість даного рейтингу в тому, що він не враховує змінні фактори. До таких факторів відносять державну макроекономічну політику, стан інфраструктури, кваліфікацію персоналу, коливання на валютній біржі, рівень корупції та думки інвесторів. Як результат, умови діяльності бізнесу аналізують виключно на рівні норм законодавчої бази без врахування політичних факторів впливу. Індекс розраховують для 183 країн світу, а висока позиція держави в рейтингу означає, що регуляторний клімат такої держави сприяє розвитку ділової активності [14].

Ще один важливий рейтинг цієї групи – рейтинг за індексом конкурентоспроможності економічного зростання, що розраховує Всесвітній

економічний форум (Давос, Швейцарія). Головною особливістю даного рейтингу є оцінка здатності національної економіки країни підтримувати сталий економічний розвиток в середньо- і довгостроковій перспективі. При проведенні рейтингу аналізують наступні групи факторів:

1) базові вимоги (макроекономічні показники, інститути, охорона здоров'я, базова освіта, інфраструктура);

2) економічні показники ефективності, що оцінюють рівень вищої освіти, товарних ринків, ринку праці, фінансового ринку, технологічного розвитку, тощо;

3) інноваційні фактори (наприклад: спрощення необхідних процедур щодо ведення бізнесу, застосування інновацій у виробництві, тощо).

Індекс конкурентоспроможності економічного зростання дає можливість визначити як переваги конкретної країни, так і її слабкі місця. В свою чергу, рейтингові агентства є третьою групою суб'єктів, які мають можливість знизити інформаційну нерівність на світовому ринку інвестицій.

Українське законодавство передбачає методику в Положеннях «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» [15]. В даному документі інвестиційна привабливість підприємства оцінюється на основі розрахунків декількох коефіцієнтів економічного стану підприємства з подальшим визначенням рівня інвестиційної привабливості. Завдяки застосуванню даної методики повинна бути сформована система для оцінювання інвестиційної привабливості підприємств.

Така методика є досить нескладною на практиці та підходить для підприємств різного профілю. Хоча в процесі даного аналізу встановлюється часткова відповідність сформованих показників до рівня нормативних значень, варто зауважити, що даний метод має декілька недоліків та потребу подальшого вдосконалення.

Зазначена методика визначення рівня інвестиційної привабливості, яку передбачено в українському законодавстві, не може задовольнити в повному

обсязі потреби інвесторів у практичній та об'єктивній інформації для прийняття необхідних рішень щодо здійснення інвестування.

Під час дослідження методики оцінювання рівня інвестиційної привабливості виявлено, що більша частина дослідників пропонує визначати інвестиційну привабливість через аналіз фінансового стану суб'єкта підприємницької діяльності. Вони вважають, що інвестори вкладуть власні фінанси лише в заздалегідь визначену державу, галузь чи регіон. Як результат, питання щодо вибору найоптимальнішого підприємства з огляду на його фінансовий стан залишається найбільш актуальним.

В той же час, менша частина науковців під час аналізу рівня інвестиційної привабливості пропонує керуватися інтегральною методикою, що передбачає аналіз показників фінансового та економічного стану об'єкта залучення інвестицій, при цьому важливо визначити значущість одиничних та групових показників, базуючись на експертних оцінках, а також визначити частку розмаху множини варіацій, визначити ранжировані показники та розрахувати інтегральний показник рівня інвестиційної привабливості підприємства, галузі чи країни.

Залишок вчених зупинилися на аналізі саме інвестиційного проекту, що пропонується до уваги інвестору. Для правильного економічного обґрунтування переваг інвестиційного проекту потрібно використовувати різні відомі методи. Наприклад, це можуть бути: розрахунки прогнозу імовірних витрат після вкладення капіталу; прогноз чистої дисконтної вартості проекту; аналіз коефіцієнту рентабельності угоди після інвестування; визначення часу окупності залучених коштів, тощо. Такі методи дослідження надають досить точну інформацію. Ґрунтуючись на досить простих розрахунках, використовуючи такі методи можна досить швидко провести оцінювання рівня економічної ефективності інвестиційного проекту та з'ясувати, наскільки ж проекти ефективніші один від одного.

Узагальнивши думки дослідників щодо методів оцінювання рівня інвестиційної привабливості, слід використовувати метод оцінки

інвестиційного клімату країни, пошук та аналіз пріоритетних галузей для здійснення інвестування, оцінку рівня інвестиційної привабливості окремого регіону та аналізу економічного потенціалу конкретного підприємства. Завдяки отриманим результатам, інвестор зможе приймати рішення щодо вибору певної галузі та/або регіону для залучення власних інвестиційних коштів, що є основою вибору об'єкта інвестування.

На сьогоднішній день в науковій середі сформована досить велика кількість методів та методик щодо оцінки рівня інвестиційної привабливості підприємства, галузі чи регіону. Постає питання створення єдиної системи, що дозволить використовувати уніфікований та об'єктивний процес аналізу рівня інвестиційної привабливості підприємств, який допоміг би іноземним інвесторам приймати позитивні рішення щодо інвестицій в підприємства та регіони України.

Більша частина науковців України вважають, що оцінка рівня інвестиційної привабливості повинна базуватися на розрахунках інтегрального показника. Суть такої методики в тому, щоб поєднувати різні чинники в кінцевому одному показнику. Інтегральний показник пропонують розраховувати на основі інших економічних показників, таких як [7]:

- майновий стан;
- фінансова стійкість;
- ліквідність;
- прибутковість;
- ділова активність підприємств.

Необхідно скорегувати дані показники на вагові коефіцієнти, які передають рівень впливу зовнішніх факторів на кінцевий результат інвестування. Необхідно зауважити, що інтегральний метод не є ідеальним, його недоліками є:

- вибір неповної сукупності економічних показників;
- складнощі в процесі визначення необхідних показників;

- вірогідність суб'єктивізму під час визначення питомої ваги економічних показників;
- відсутність стандартизованого значення інтегрального показника.

Дані недоліки не є критичними, адже вони можуть згладитися через всесторонній аналіз економічного та фінансового стану підприємств з метою оцінки рівня інвестиційної привабливості.

Під час застосування такого методу інтегральний показник визначається на основі узагальнених показників, базуючись на рівні майнового стану підприємства, його фінансової стабільності, ліквідності, прибутковості, тощо. При використанні таких показників можна побачити результати виробничої діяльності обраного підприємства за конкретний проміжок часу та представити його фінансовий стан на момент прийняття вирішального рішення щодо здійснення інвестування.

Для оцінки інтегрального показника розраховують фінансові коефіцієнти для кожного з факторів впливу.

Розрахунок проводиться за наступною формулою [16]:

$$K_i = P_i / P_{i\text{норм}}, \text{ де: (1.1)}$$

K_i – нормований одиничний показник фінансового стану обраного підприємства;

P_i – фактичне значення одиничного показника;

$P_{i\text{норм}}$ – нормативне значення одиничного показника;

i – порядковий номер одиничного показника, фінансового коефіцієнта в блочній оцінці.

Дану формулу доцільно використовувати у випадку, коли для стабільного фінансового стану підприємства нормативне значення є нижчим за фактичне. Якщо ж ситуація зворотня, то у формулі необхідно поміняти місцями чисельник та знаменник. У випадку, коли коефіцієнт не має нормативного значення, його нормування необхідно обчислювати на основі найвищого показника за обраний період часу.

Висновок до розділу 1

В даному розділі було зроблено ряд послідовних висновків. Незважаючи на всі існуючі проблеми рибного бізнесу в довоєнній Україні, галузь блакитної економіки продовжує розвиватися в кожному секторі, що були згадані в даному розділі. В той же час, галузь рибогосподарства має суттєві проблеми при реалізації заходів щодо розвитку власного виробництва чи всієї галузі. Досліджені дані дозволяють побачити залежність підприємств від регіональної інфраструктури та спроможність приватних виробництв протистояти зовнішнім загрозам через ефективну мобілізацію потенціалу. Також з викладеного у розділі матеріалу варто наголосити на інноваційних способах репозиціонування бізнесу галузі блакитної економіки на міжнародному та національному рівнях. Важливим фактором розвитку галузі блакитної економіки є створення відповідної законодавчої основи, ефективна реалізація нормативно-правових актів та програм, які повинні регулювати діяльність місцевої влади, іноземних інвесторів, торгових та промислових асоціацій, освітніх та науково-дослідницьких установ, а також впровадження заходів щодо мотивації громадянського суспільства до активного ведення бізнесу в рибному секторі. Після закінчення руйнівної війни українським підприємцям необхідно буде відчувати підтримку іноземних інвесторів, аби отримувати необхідну фінансову підтримку та не піти з ринку через завдані війною збитки. Необхідно зумовити, що важливо також зосередити увагу на участі в міжнародних програмах підтримки галузі блакитної економіки та грантових програмах ЄС щодо допомоги українським рибогосподарствам.

Державні органи влади та місцеве самоврядування повинні визнавати, що існує глобальна вигода в створенні необхідних умов щодо розвитку блакитної економіки в Україні. До таких вигод варто віднести: збільшення кількості нових робочих місць, відкриття нових джерел збагачення для приморських регіонів, підвищення рівня добробуту жителів таких регіонів.

Існує неймовірна кількість факторів, що впливають на рівень інвестиційної привабливості (зовнішніх та внутрішніх), тому виробникам аквакультури необхідно аналізувати зовнішні та внутрішні фактори впливу, дослідити головні причини їх формування, аби покращити рівень інвестиційної привабливості їх підприємств та запобігти потенційним збиткам.

Проаналізувавши багато методів, методик та підходів щодо оцінки рівня інвестиційної привабливості, що розроблені в українській та світовій практиці, можна відзначити, що більша частина даних методів базується на фінансовому аналізі або на інтегральній оцінці рівня інвестиційної привабливості конкретного підприємства. Позитивні результати господарської діяльності можна охарактеризувати фінансовою стійкістю, високим рівнем прибутковості, високою рентабельністю, діловою активністю, платоспроможністю компаній, тобто показниками, що дають змогу визначити фінансовий стан підприємства. Методи визначення інтегрального показника під час оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств дає змогу інвесторам досліджувати багато аспектів діяльності та враховувати велику кількість економічних показників.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області в аспекті залучення іноземних інвестицій

Варто зауважити, що для SWOT-аналізу галузі аквакультури Одеської області є необхідним описати сьогоденний стан аквакультури Одеського регіону в контексті інвестиційної привабливості, щоб зрозуміти всі реальні фактори щодо залучення інвестицій в дану галузь.

На офіційному сайті Одеської обласної ради щодо ресурсної бази регіону зазначено наступне [17].

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України, розташований на крайньому південно-заході країни, з територією 33,4 тис. кв. км. і з населенням 2,6 млн. чоловік .

По території області проходять державні кордони України з Румунією і Молдовою. На півдні область своєю окраїною виходить до Чорного моря. Довжина морського і лиманного узбережжя від гирла ріки Дунай до Тилігульського лиману досягає 300 км.

Тепле море, лікувальні грязі, мінеральні води, морські пляжі створюють винятково високий рекреаційний потенціал Одещини. У пониззі великих річок (Дунай, Дністер) і лиманів, на морських узбережжях і в шельфовій зоні розташовані високо цінні й унікальні природні комплекси, водно-болотні угіддя, екосистеми, що формують високий біосферний потенціал регіону, який має національне і міжнародне, глобальне значення.

У межах області розташовані 1134 малих річок і струмків, 15 прісноводних та морських лиманів (найбільші з них Дністровський, Тилігульський, Хаджибейський, Алібей, Бургас, Будацький, Куяльницький, Кучурганський), 68 водосховищ, 45 озер, у тому числі 8 Придунайських озер:

Ялпуг, Кугурлуй, Катлабух, Китай, Сасик, Кагул, Картал, Саф'яни. Інформацію щодо розміру деяких водних об'єктів наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Найбільші рибні господарства Одеської області

<i>Водний басейн (озера, лимани)</i>	<i>Площа, га</i>
Кагул	близько 9 000
Картал	1400
Кухурлуй	8 200, 9 400
Ялпуг	14 900
Кетлабуг	6 000
Саф'яни	400
Цитай	5 000
Сасик	20 500
Тузловські заплави	20 000
Лиман Шаболацький	3 000
Лиман Дністровський	36 000
Лиман Гаджибейський	7 000
Лиман Тилігульський	близько 16 000

Джерело: [18]

Одеська область є частиною Приморського регіону України, який має багато рибогосподарських водойм, які створюють базу для основного промислу регіону – рибогосподарської галузі. Тут розташовані головні рибопереробні підприємства, науково-дослідницькі та навчальні заклади рибної промисловості. Компанії приморського регіону виробляють більш ніж 90% від загального обсягу риби та морепродуктів, що вироблені українськими підприємствами. Даний регіон України за останні 10 років забезпечив від 30,9% до 42,5% від загального об'єму вилову риби у внутрішніх водоймах України [18].

Потенціал ресурсної бази рибогосподарської галузі Одеського регіону є найбільшим в Україні. Особливістю регіону є наявність великих внутрішніх водних площ – озер, лиманів та річок. В регіоні знаходиться два озера, що вважаються найбільшими озерами в Україні. Більша частина водних площ Одеської області – це ставки, водосховища, озера, лимани, спеціалізовані сади та басейни, які є придатними для ведення рибного господарства. До водойм рибогосподарського напрямку, що здійснює промисловий вилов риби, входить 16 об'єктів внутрішніх водойм (озера, лимани, водосховища і заплави) загальною площею 175,6 тис. га., а також річки Дунай і Дністер. До потенціальних водних об'єктів під діяльність рибогосподарства також варто віднести майже 5500 км² високопродуктивної акваторії північно-західної частини Причорномор'я.

Офіційні дані [18] щодо кількості водойм в Одеському регіоні свідчать про наявність 1010 ставків і малих водойм (площа – майже 14300 га), більша частина яких (до 50%) є непридатними для розведення рибного господарства. Такі водойми здаються в оренду місцевою владою. В області також побудовано 7 ставкових рибних підприємств, де загальна площа кормових ставків для виробництва товарної риби складає більше 2 тис. га, а ставків під вирощування рибного посадкового матеріалу – близько 1 тис. га. Три ставки є державними племінними розплідниками у підпорядкуванні Держрибагентства.

Діяльність галузі аквакультури Одеської області сьогодні ведеться на водосховищах загальною площею близько 12,9 тис. га, що становить 7,6% від рибогосподарського фонду всієї області. Також існує достатній резерв водних площ, використання яких ще не переведено в русло (42 водойми місцевого значення, що мають загальну площу водного дзеркала майже 2 тис. га).

Аквакультура надає великі перспективи щодо розвитку рибогосподарської діяльності в Одеському регіоні. Її розвитку тут може сприяти цілий спектр різноманітних умов:

- велика площа мілководного шельфу, багата кормова база;

- великі річки Дунай і Дністер міжнародного значення;
- велика кількість малих річок (близько 200), ставки, озера, водосховища, лимани;
- велика кількість теплих днів протягом року;
- розвинений сільськогосподарський комплекс.

Прибережні води в Одеській області є сприятливими для вирощування мідій та устриць. Їх промислове вирощування не потребує великих витрат на штучні види кормів. З одного плоту (16x25 м), на якому підвішено 600 десятиметрових колекторів, зазвичай отримують більш ніж 4 тонни м'яса устриць за рік. В той же час, так як життя мідій та устриць пов'язане з фільтрацією води, вони можуть очищати воду та покращувати рівень якості водних ресурсів. Об'єм фільтрації дорослих устриць досягає 450 літрів води на день.

Сьогоднішній рівень розвитку даної галузі незрівнянно низький, а деякі науковці стверджують, що навіть критичний. За різними оцінками понад 80% від усього обсягу споживаної риби в Україні імпортується із-за кордону [19].

Низький рівень забезпечення на ринку рибної продукції України та високий рівень імпортозалежності призводять до спаду економічної доступності товарів даного напрямку для споживачів. Сьогодні в структурі видобутку всіх водних ресурсів частка рибних продуктів галузі аквакультури становить лише 21,8% від загального обсягу виробництва. Водночас, світовий досвід свідчить, що дану частку можна збільшити майже вдвічі, через запровадження інноваційних досягнень вітчизняної та закордонної науково-дослідницької діяльності.

Зважаючи на вагому місткість внутрішнього ринку аквакультури та зростаючий попит щодо розвитку світового ринку такої продукції, даний вид виробничої діяльності можна віднести до одного з найбільш інвестиційно-привабливіших в нашій країні. Додатковими факторами інвестиційної привабливості можуть стати:

- безмитний та/або безквотний доступ до ринку Європейського Союзу;

- наявність великої кількості водних об'єктів, що можна використовувати під рибну галузь;

- рибогосподарство та аквакультура вважаються найефективнішими формами перетворення білків рослинних у тваринні, оскільки риба не потребує менших витрат на енергію;

- мінімальний рівень виробничих відходів та мінімізація втрат кормів, так як ферми аквакультури можуть проектуватися так, щоб мати декілька рівнів, аби мінімізувати втрати корму.

До головних проблем, які необхідно вирішити для майбутнього розвитку галузі аквакультури та залучення нових іноземних інвестицій в дану галузь зазвичай відносять:

- відсутність необхідної ефективної законодавчої бази щодо захисту прав ферм та фермерів аквакультури у випадку забруднення водойми, де розташована ферма (необхідно підвищити адміністративні штрафи за забруднення водних ресурсів);

- відсутність сформованого списку доступних для оренди водних об'єктів (необхідно перевести процедуру оформлення оренди водних об'єктів в електронну форму).

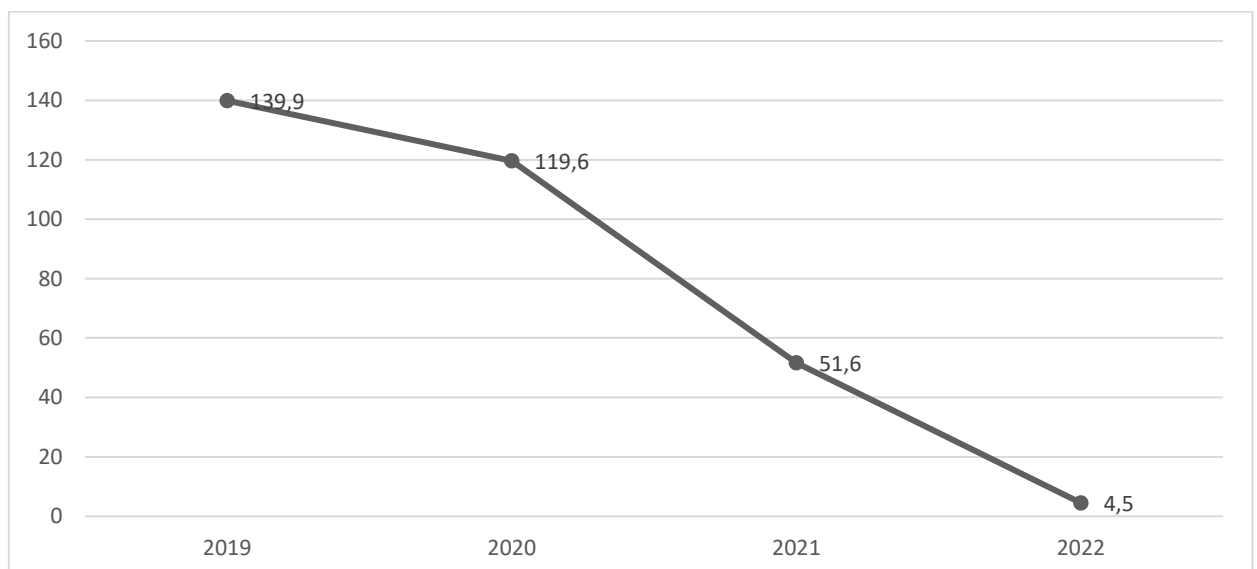

Рис. 2.1. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Одеський регіон за 2019-2022рр., млн. дол. США

Джерело: складено автором за [20]

Як можна побачити з рис. 2.1., обсяги прямих іноземних інвестицій в Одеську область стрімко скорочуються. В 2022 році, порівняно з 2021 роком, обсяг ПІІ скоротився майже на 91,3%, що безпосередньо пов'язано із вторгненням росії в Україну. Такий показник доводить, що необхідно надавати гарантії щодо безпеки фінансів потенційних інвесторів, аби підвищити інвестиційну привабливість регіону під час війни та повернути частину інвестицій, що були направлені до нас раніше.

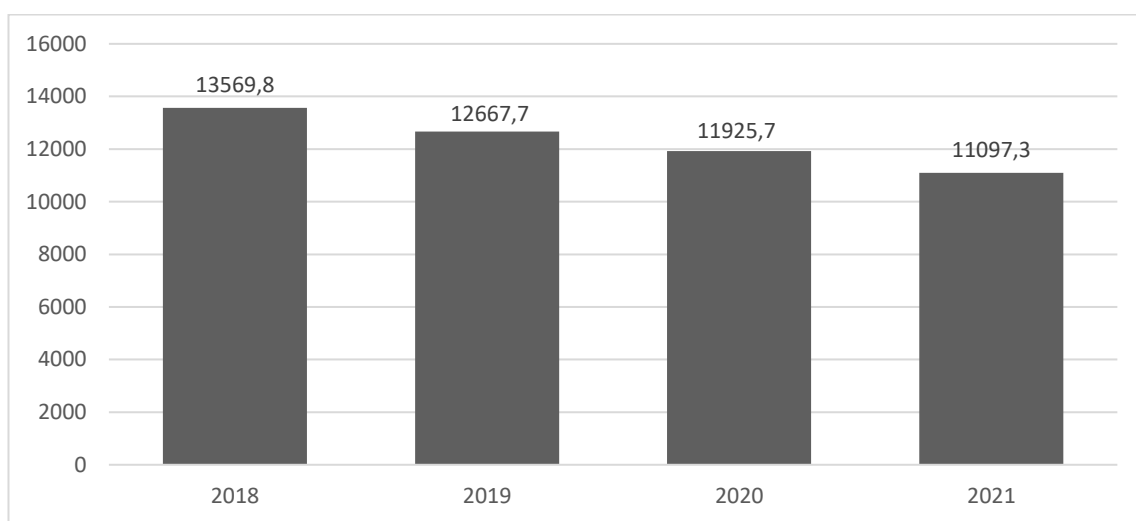

Рис. 2.2. Обсяги добування риби в аквакультурі України за 2018-2021 рр., т
Джерело: складено автором за [21].

Як зображено на рис. 2.2., обсяги добування риби стабільно скорочуються з кожним роком. Така тенденція є недопустимою, особливо, коли в світі спостерігається тенденція пришвидшеного розвитку аквакультури.

В той же час, природний потенціал Українського Придунав'я представлений насамперед земельними, водними та рекреаційними ресурсами. А особливість його полягає в тому, що регіон розташований в межах одного із головних європейських транспортних коридорів Рейн-Майн-Дунай, що в перспективі може сприяти благополуччю в нашій країні і її участі в європейській інтеграції.

Для розвитку аквакультури в Україні необхідна наявність двох основних передумов. Перша - це зростаючий споживчий попит на прісноводні види риб,

на вирощуванні яких в основному ґрунтується не розкритий потенціал рибного промислу у внутрішніх водоймах. Друга - реалізація комплексу заходів щодо відновлення ресурсного та виробничого потенціалу рибної галузі. Зокрема, слід відмітити доцільність створення сприятливого економічного середовища для залучення інвестицій у впровадження новітніх ресурсозберігаючих технологій інтенсивного ставкового, садкового, річкового та басейнового рибництва. При цьому потрібно: прийняття державної цільової програми для забезпечення пільгового кредитування рибогосподарських підприємств з метою оновлення матеріально-технічної бази, відновлення водних об'єктів та гідротехнічних споруд, розвиток збутової інфраструктури, спрямованої на реалізацію продукції за прямим каналом від виробника до споживача для більш вагомшого впливу підприємств на ціну реалізації, що в результаті сприятиме зниженню споживчих цін на рибу для населення [22].

Також варто реалізовувати державну політику у сфері надання державних замовлень машинобудівним підприємствам для забезпечення основних засобів виробництва за доступними цінами та на умовах лізингу. Підготовка у профільних ВНЗ висококваліфікованих спеціалістів із знанням технології та економіки ведення ефективного рибництва.

Варто зазначити, що аграрний сектор, рибне господарство, взагалі виробництво сільгосппродукції та її переробка – це важлива складова економіки всього Одеського регіону. Сьогодні на місцевих підприємствах цієї галузі задіяно десятки тисяч робочих рук. Продукція надходить до всіх регіонів України. Податки від сільського господарства поповнюють бюджети територіальних громад всього Подунав'я, поступають до державного бюджету, надають можливість звільняти українську землю, зміцнюють Збройні Сили України [23].

Таблиця 2.2.

SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області в аспекті залучення іноземних інвестицій

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
• Дешева робоча сила; • Низька орендна ставка; • Вдале географічне розташування та високий потенціал складових сприяють подальшому розвитку галузі; • Програми фінансової допомоги для аквакультури; • Рибоохоронна реформа, що призвела до зменшення незаконного вилову риби. • Заходи з дерегуляції: підприємствам потрібно менше часу та ресурсів для створення та ведення бізнесу. • Формується сучасна вдосконалена законодавча база для підприємств аквакультури. • Прозорість і доступність даних в мирний час. • Покращення ринкової кон'юнктури в Україні та в Одеському регіоні; • Найбільший в Україні водний ресурс створює сприятливі умови	• Зменшення виробництва аквакультури протягом декількох років; • Невеликий експорт продукції аквакультури; • Відсутність кваліфікованої робочої сили; • Низька концентрація фірм і відносно низька рентабельність галузі; • Експортна продукція українських виробників повинна проходити окремий ветеринарний аналіз при експорті до кожної країни; • Значний час, необхідний для митного оформлення, а також відсутність диференціації між експортом та імпортом живих і неживих об'єктів, що призводить до нелегального перевезення цих товарів. Це актуально для Одеського регіону, який є важливим логістичним вузлом; • Низький рівень підтримки з боку держави, особливо під час війни;

для розвитку аквакультури в регіоні. Галузь має всі необхідні складові задля ефективного розвитку через залучення додаткових інвестицій.	- Відсутність сертифікації ланцюгів поставок; - Занепад механізмів державного регулювання; - Екологічні проблеми, що впливають на популяції риб: масове забруднення річок; відсутність меліорації та екологічні проблеми, пов'язані з війною. - Відсутність інфраструктури, необхідної для аквакультури. - Відставання технічної бази. - Нестабільна політична ситуація в країні. - Бойові дії.
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
- Запровадити відшкодування ПДВ або державну підтримку рибного господарства; - Можливість стимулювати національне виробництво кормів; - Розвиток малого бізнесу та фермерських господарств; - Запровадження процедур ліцензування в аквакультурі; - Встановлення сертифікатів походження риби для	- Висока вартість корму; - Збільшення частки тіньового сектору; - Подальша девальвація національної валюти може призвести до зростання витрат і зменшення інвестиційної привабливості; - Вкрай слабка конкурентоспроможність на зовнішніх ринках вітчизняної рибної продукції;

запобігання браконьерству риби в регіоні; • Розроблено законопроект, метою якого є встановлення чітко визначених заходів щодо захисту майна інвесторів під час військових дій в Україні; • Посилити охорону водойм і посилити покарання, що зменшить незаконний вилов риби та збільшить попит на законний промисел у майбутньому; • Створення цілісних правових структур аквахолдингів, аквапарків, дослідницьких центрів тощо; • Створення інформаційних центрів для інновацій аквакультури в регіоні; • Впровадження електронного моніторингу вилову; • Розвиток органічного рибного господарства. • Розвивати інфраструктуру для рибальства. • Створення акваферм з розвитком технологій вирощування делікатесних продуктів - осетрових, форелі, устриць тощо.	• Труднощі у прийнятті ключових законів; • Неврегульованість механізмів перспективного розвитку рибного господарства в Одеському регіоні; • Низький рівень інституційної спроможності регіонального управління рибальства для вирішення проблем в галузі; • Наявність технічних бар'єрів продукції для доступу на зарубіжний ринок; • Відсутність підтримки на законодавчому рівні збалансованого розвитку може призвести до нових проблем економіко-екологічного та соціального характеру. • Збитки через ведення бойових дій на території України. • Імовірні ракетні удари з боку росії по виробничим структурам Одеської області.
---	---

• Створення морських рибних господарств для вирощування камбали, кефалі та інших видів риб; • Активізація збуту вітчизняної рибної продукції.	
--	--

Джерело: розроблено автором за [18, 24, 25]

Як можна побачити з результатів SWOT-аналізу, галузь аквакультури має свої недоліки та переваги щодо залучення іноземних інвестицій. Ресурсний потенціал, перспектива впровадження нових законів підтримки рибного господарства, допомога міжнародних фондів та впровадження ефективного менеджменту рибного бізнесу створюють значні переваги та можливості галузі аквакультури Одеської області, що покращує інвестиційний потенціал даної галузі. Такі перспективи можуть стати підґрунтям для побудови ефективної стратегії сталого розвитку рибного господарства через покращення інвестиційного потенціалу регіону (або окремо галузі аквакультури).

В свою чергу, в даному аналізі можна побачити значні недоліки та загрози, що потребують вирішення. Такий об'єм невирішених проблем може стати вагомою перешкодою при впровадженні нової стратегії розвитку аквакультури в регіоні, тому вирішувати їх потрібно заздалегідь, або паралельно із впровадженням нових заходів з залучення інвестицій в галузь.

Методи залучення інвестицій, описані в розділі 1 цього дослідження, в поєднанні з результатами SWOT-аналізу, можна рекомендувати як базу для розробки стратегії з залучення інвестицій в галузь аквакультури Одеської області через покращення інвестиційної привабливості галузі (або регіону), що допоможе розвивати рибний бізнес, збільшить надходження в бюджет регіону, збільшить кількість робочих місць, допоможе скоротити частку зарубіжної риби на ринку, покращить продовольчу безпеку регіону та стане одним з стратегічних напрямів повоєнного відновлення України.

2.2. Визначення пріоритетних напрямів залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області

Статистичні дані свідчать, що наразі основним джерелом фінансування витрат на здійснення робіт у сфері водного господарства є кошти державного та регіонального бюджету. Протягом 2015-2020 років валові обсяги фінансування галузі зросли майже у два рази, що свідчить про пріоритетність даної сфери для розвитку економіки та територій. У розрізі основних напрямків фінансування протягом аналізованого періоду найбільше зростання спостерігаємо у сфері фінансування витрат на керівництво та управління водного господарства, що пов'язано з реформування галузі, впровадження інформаційних технологій в управлінні.

Аналізуючи структуру видатків бюджету на розвиток водного господарства [26], слід відмітити що 91% складають витрати на експлуатацію державного водогосподарського комплексу та управління водними ресурсами. Протягом дослідженого періоду питома вага цієї статі зросла на 6,6%. Негативним є мізерна частка витрат на інноваційні розробки у сфері водного господарства. Так, видатки на розвиток прикладних наукових та науково-технічних розробок, виконання робіт за державним замовленням у сфері розвитку водного господарства протягом 2015-2020 років складає усього 0,013-0,09%.

У динаміці спостерігається суттєве збільшення капітальних інвестицій в охорону та відтворення водних ресурсів. За останні 10 років обсяги інвестицій зросли на 115%, що позитивно вплинуло на стан водних об'єктів та сприяло скороченню витрат води в економіці. Проте, зважаючи на високий рівень зношеності інфраструктури водного господарства, що за даними державної служби статистики складає у середньому 63% наявних інвестицій недостатньо для переходу водного господарства до інноваційної моделі сталого розвитку. окрім того, проведені дослідження показали, що понад 98% інвестицій

спрямовується насамперед на усунення поточних проблем у водному господарстві, реорганізацію галузі та часткову модернізацію водоочисних та споруд та систем централізованого водопостачання в майже не інвестуються кошти у розвиток інноваційної діяльності в даній сфері.

Для Причорноморського регіону характерними є різні тенденції щодо капітального інвестування розвитку водних ресурсів у розрізі областей.

Таблиця 2.3.

Динаміка капітальних інвестицій у сфері водного господарства

Причорноморського регіону

Період	Миколаївська область		Одеська область		Херсонська область	
	тис. грн	% від загальних інвестицій	тис. грн	% від загальних інвестицій	тис. грн	% від загальних інвестицій
2015	5403	5,5	12958,4	48,9	4065,2	51,7
2016	19890,2	16,2	3654,0	20,8	1935,0	84,9
2017	36228,7	30,7	10405,2	10,9	2135,6	66,5
2018	63169	45,8	22221,9	30,2	12590,1	82,3
2019	56581,6	45,6	33684,8	49,9	5539,1	75,3
2020	54814,9	16,5	34424,4	27,6	6847,9	62,1
Приріст, %	528,6	-11,4	7,9	-30,0	461,6	18,8

Джерело: [27]

За останні 10 років відбулися суттєві зміни в обсягах та структурі інвестицій у розвиток водного господарства в областях Причорноморського регіону. В абсолютному вимірі найбільші обсяги капітальних інвестицій у водоспоживання та охорону водних ресурсів залучено у Миколаївській області (54 млн. грн. у 2020 році). При цьому, їх розміри зросли більш ніж у 5 разів, хоча питома частка у структурі капітальних інвестицій в охорону навколишнього природного середовища скоротилася на 11% і становила на

кінець 2020 року 16,5%. Це свідчить про провадження активної регіональної політики у сфері охорони та відтворення природних ресурсів в області.

Також варто розглянути обсяг інвестування саме в галузь аквакультури в Україні за останні роки. Це допоможе краще зрозуміти гостру потребу нашої країни в залученні ПІІ до сектору аквакультури та в покращенні рівня інвестиційної привабливості даного регіону. Дані зображено графічно на рис. 2.3.

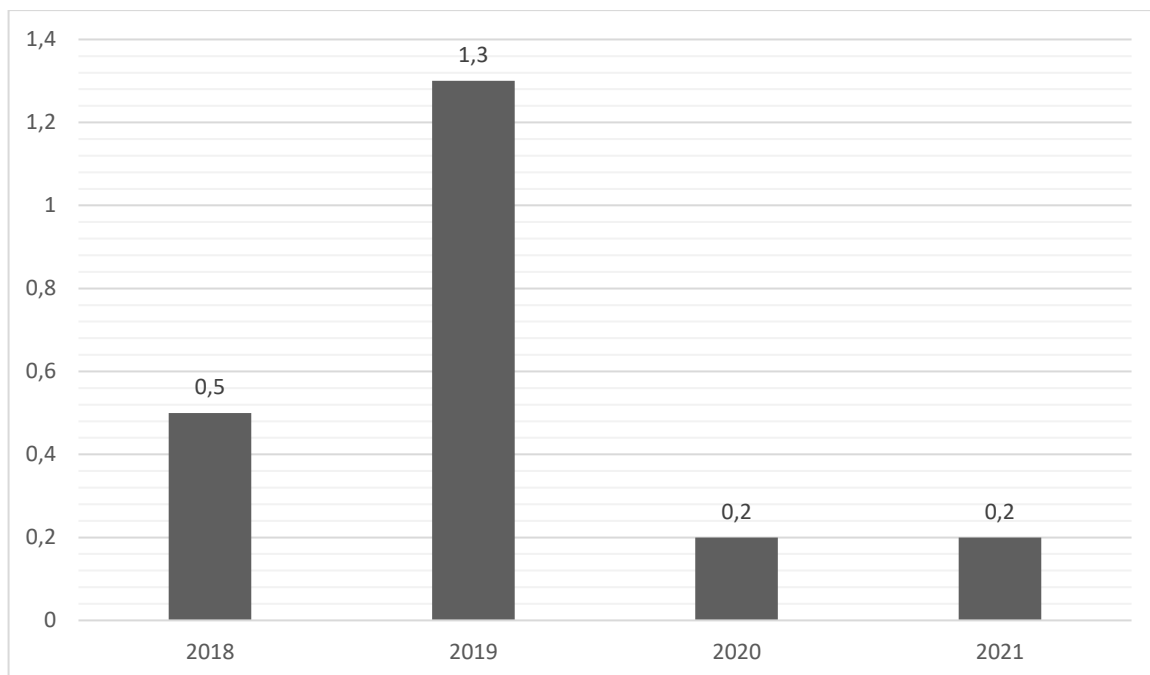

Рис. 2.3. Прямі інвестиції в аквакультуру України (залишки) за 2018-2021 рр.,
млн. дол. США

Джерело: розроблено автором за [28].

Аналізуючи динаміку та структуру капітальних інвестицій у розвиток галузі в Одеській області [26] слід відмітити незначне зростання обсягів залучення інвестицій у водне господарство та суттєве скорочення (30%) їх питомої ваги у валових інвестиціях, що спрямовуються на охорону навколишнього середовища. Протилежні тенденції спостерігаються у Херсонській області. Так, протягом дослідженого періоду загальні обсяги капітальних вкладень в сферу очищення зворотних вод та захист і реабілітацію ґрунту, поверхневих і підземних вод зросли більш, ніж у 4 рази і становили на

кінець 2020 року 6,8 млн. грн., а їх питома вага у загальних інвестиціях зросла на 18,8% і склала 62%.

Інвестиції – це один із найважливіших засобів впровадження сучасних технологій у сільськогосподарському виробництві, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства. Зважаючи на те, що на сьогодні аграрний сектор виступає однією з провідних галузей національної економіки, державна аграрна політика повинна бути спрямована на удосконалення інституційного середовища в напрямі спрощення ведення інвестиційної діяльності, захисту прав інвесторів [29].

Одним з прикладів визначення пріоритетних напрямків фінансування та залучення інвестицій задля розвитку сільського господарства (в т.ч. аквакультури) є досвід Європейського союзу, де вироблення єдиної політики у сфері сільського господарства почалася задовго до фактичного об'єднання країн, що утворили Європейський Союз. Ще в 1990 році отримала розвиток програма підтримки аграрного сектору економіки, яка фінансується з різних джерел, серед яких виділяються Європейський регіональний фонд і Європейський фонд з вирівнювання економічного становища і надання гарантій сільському господарству. Так, ресурси Європейського регіонального фонду використовуються на заходи щодо реконструкції та зведення об'єктів місцевої інфраструктури для забезпечення функціонування малих і середніх суб'єктів господарювання у сфері агробізнесу.

Пріоритетними напрямками фінансування вирізняється реалізація проектів ремонту старих і прокладання нових доріг, проведення ліній електропередач, систем теплопостачання, здійснення природоохоронних заходів. Водночас за рахунок коштів Європейського фонду з вирівнювання економічного становища і надання гарантій сільському господарству здійснюється фінансування різних інвестиційних проектів, що дозволяють підвищити рівень і ефективність виробництва фермерських господарств, розташованих у різних природно-кліматичних умовах [29].

Останніми роками зростає популярність ринку рідкісної риби. Споживачі готові платити високі ціни за унікальні та екзотичні види. Якщо ж визначати конкретні напрямки, в які варто направити іноземні інвестиції таким чином, щоб це не тільки принесло прибуток, але й розвивало всю галузь рибництва Одеської області, на думку автора, варто звернути увагу на розведення більш елітних та тих видів риб, що мають більшу рентабельність. Ось кілька причин, чому варто інвестувати в даний ринок [30]:

1) Зростаючий попит:

Із зростанням популярності рибництва зростає попит на рідкісні види риб. Цей зростаючий попит призведе до підвищення цін, що зробить ринок більш прибутковим для інвесторів.

2) Диверсифікація:

Інвестиції в ринок рідкісної риби – чудовий спосіб диверсифікувати свій портфель. На відміну від традиційних інвестицій, ринок рідкісної риби не прив'язаний до фондового ринку чи економіки, що дозволяє інвестувати з низьким ризиком.

3) Унікальна інвестиція:

Рідкісні риби — це унікальна інвестиційна можливість. Ринок рідкісної риби пропонує інвесторам можливість володіти частиною природної історії та додає індивідуальний відтінок їхньому інвестиційному портфелю.

4) Довгострокова цінність:

На відміну від традиційних інвестицій, вартість рідкісної риби часто зростає з часом, що робить її чудовою довгостроковою інвестицією. Рідкість виду, його краса та унікальність можуть з часом зробити його ціннішим.

Варто сказати, що ринок рідкісної риби пропонує унікальну та зростаючу інвестиційну можливість для тих, хто хоче диверсифікувати свої портфелі та інвестувати в довгостроковий актив з низьким рівнем ризику. Незалежно від того, любите ви рибу чи просто шукаєте унікальну можливість для інвестування, інвестування в ринок рідкісної риби однозначно варто розглянути.

Для визначення конкретного виду екзотичних риб, що варті залучення інвестицій для початку їх розведення, потрібно проводити аналіз об'єму споживання обраного виду риби, визначити, чи підходить вам рівень рентабельності даного виду та проаналізувати необхідні умови, що потрібні конкретному виду риб. Такий підхід дасть можливість порівняти власні бажання та ресурси, що необхідні задля їх реалізації.

Варто розглянути приклад вдалого інвестування в ексклюзивний вид риби в Україні, аби переконатися, що дана стратегія працює.

У Косівському районі Івано-Франківської області вже ефективно діє перше рибне господарство в регіоні, де штучно в басейнах вирощують екзотичний та вельми перспективний для товарного рибництва вид – африканського або кларієвого сома.

В рибоводному цеху багато басейнів різного розміру, спеціальні ємності для ікри та акваріуми для мальків. Під час зростання молодь африканського сома поступово переселяють з одного басейну до іншого, слідкуючи за їхнім розміром. Помічено, що соми добре ростуть в зграях одного віку та розміру. Ті, хто відстає в розвитку чи, навпаки, обганяє інших, – серед своїх хижих родичів не виживає.

Робота акваферми розпочалась із завозу першої партії малька з Голландії. Сомів виростили і вже сьогодні в господарстві є своє маточне поголів'я, своя ікра та мальки.

Темпи штучного вирощування риби такі, що за 14 місяців з однограмового малька отримують шестикілограмового сома. Враховуючи щільність посадки риби близько 500 кг/м^3 води, в одному басейні може вирости до 5,5-6 тонн товарної риби. Хоч риба невибаглива у догляді, проте для інтенсивного її росту використовують спеціальний гранульований корм, який подають чітко за режимом. Тоді соми гарно набирають вагу.

Для забезпечення функціонування господарства постійно діє система очистки води для її зворотного використання – 10 резервуарів об'ємом по 12

тонн води кожен. Вода очищається як від загниваючих залишків корму, продуктів життєдіяльності риб, так і від різних хвороботворних організмів.

Завдяки повторному використанню води в системі вдається дуже скоротити її витрати: водопостачання на добу становить близько 2 м³ води взимку та додатково 1 м³ влітку. В цьому полягає ресурсоощадливість та екологічність товарного вирощування риби і рециркуляційних аквасистем.

Власник акваферми має намір використати рибне господарство для створення науково-навчальної бази щодо повносистемного вирощування кларієвого сома (від ікри до товарної риби). Вже сьогодні його підприємство може продавати малька африканського сома для інтенсивного підрощування.

Африканські соми – риби невибагливі до умов вирощування. Їх важливою біологічною особливістю є наявність спеціального надзябрового органу, що дає змогу їм дихати атмосферним киснем. Таким чином африканський сом пристосований до низької концентрації кисню, високого вмісту аміаку та органічних речовин у воді. Саме тому вирощування сома можна проводити за умов високої щільності посадки – до 400-700 кг/м³ (що значно більше порівняно з іншими прісноводними та океанічними видами риб).

Зважаючи на те, що це теплолюбива риба, її можна вирощувати у рециркуляційних аквасистемах або в ставах з температурою води 25-30 градусів.

Товарну рибу середньої маси 800-1000 г можна отримати у віці 6-8 місяців. Кількаразовий нерест протягом року забезпечує поповнення необхідної кількості рибопосадкового матеріалу та дозволяє постійно мати рибу на реалізацію. В оптимальних умовах інтенсивного вирощування африканський сом мало хворіє, відмічені хороші показники росту, стресостійкість.

Африканський сом належить до всеїдних тварин і може харчуватись як рослинними, так і тваринними кормами, а у природних умовах джерелом їжі є живі чи мертві риби.

Статевої зрілості досягає у 6-10 місяців. Штучне відтворення африканського сома відбувається за допомогою застосування гормональної стимуляції. Під час ін'єктування самок утримують окремо, оскільки вони бувають дуже агресивні і можуть пошкодити одна одну. Самців утримують у іншому басейні.

Жирність м'яса африканського сома сягає до 3,95%, а вміст загального білку – до 17,9%. Така особливість, тобто співвідношення жиру до білку, позитивно впливає на якість харчового продукту з погляду смакових, дієтичних і кулінарних характеристик. В м'ясі риби кількість кісток є невеликою [31].

Даний приклад успішного вирощування екзотичного виду риби дає зрозуміти, що такий напрямок інвестування є дуже перспективним та цікавим. З точки зору розробки стратегії розвитку такого бізнесу, вагомих змін, порівняно з вже існуючими підприємствами аквакультури Одеської області, немає. Зосередитися варто лише на техніко-методичній основі.

На сайті компанії з бізнес-консалтингу підприємств сільського господарства [32] визначено ряд цікавих ідей, що акцентують увагу на інвестуванні в розвиток технологічного аспекту вирощування риби на підприємствах, аби підвищити ефективність виробництва, мінімізувати ризик, покращити екологічні показники водного середовища, пришвидшити та спростити процес виробництва, тощо. Цікаві та актуальні для аквакультури Одеської області ідеї сфери залучення інвестицій наведено нижче.

- Інвестування в концепти нових акваферм:

Потрібні нові клітинні садки для утримання риби та фермерських споруд, щоб аквакультура могла переміщатися далі від берега, пристосовуватися до нових технологій автоматизації та зменшувати ймовірність того, що риба втече з садка. Клітинні системи, як правило, стають більшими, внаслідок чого утворюються мега-акваферми з високоавтоматизованими виробничими процесами. Основне завдання застосування інвестицій – це зробити садки для риби більш стійкими до

певних умов, хижаків, обростання водоростями та молюсками, а також покращити заходи з утилізації відходів. Крім того, розробляються нові закриті системи, які знаходяться у відкритому океані, але при цьому контролюють водообмін, щоб знизити ризик захворювань риби.

- Інвестування в «точну аквакультуру»:

Ми спостерігаємо появу «точної аквакультури», яка ознаменує нову епоху у посиленні контролю за аквафермами, дасть більш високу прибутковість та зменшить вплив на навколишнє середовище всіх операцій у аквакультурі. «Точна аквакультура», як її називають, використовує датчики, дрони та інші технології для моніторингу якості води, відстеження здоров'я риб і оптимізації графіків годування [33]. Багато нових технологій робототехніки, датчиків, комп'ютерного зору, штучний інтелект і т.д. знаходять своє нове застосування в аквакультурі та породжують безліч нових стартапів. Потенціал ринку для всіх цих інструментів дуже значний.

- Інвестування в розробки галузі генетики в аквакультурі:

Сучасна генетика дозволяє виводити нові види риб, спеціально призначені для розведення в штучних умовах (на аквафермах), а також дає можливість покращувати вже наявні породи риб.

Наприклад, швидкість зростання атлантичного лосося, що вирощується в Норвегії, США, Канаді, Чилі, Новій Зеландії, вже значно покращилася порівняно з дикою рибою (в результаті традиційної селекційної практики) та становить три роки. А сучасний модифікований лосось виростає до розмірів, прийнятних ринком у 16-18 місяців, а не через три роки – тому що росте цілий рік, а не так як звичайний лосось – лише у теплі місяці року.

Селекціонери вивели велику кількість більш продуктивних порід риб та інших водних організмів для аквакультури: звичайний лосось, голец, форель та пінагор, для вирощування в садках, генетично модифікований лосось для вирощування на рециркуляційних заводах, камбала та палтус, кобія, тилапії різного забарвлення, різні види сомів і вугрів, сибас, дорадо, безлуский короп, креветки, омари, лобстери, раки, жаби, устриці, інші молюски, і т.д.

- Інвестування в автоматизацію виробництва:

На сьогоднішній день морські операції з аквакультури залежать від ручної роботи та ретельного контролю з боку людей, включаючи ризиковані та дуже дорогі занурення у садки, підводний огляд, ремонт, очищення та збирання врожаю. Повна автоматизація обіцяє зробити такі операції більш ефективними та контрольованими, а також зробити фермерське господарство життєздатним у відкритому морі чи в умовах шторму. В даний час залишається актуальним завдання моніторингу та звітності про стан, розмір та кількість риби. Роботи-дрони можуть оглядати і лагодити мережі, щоб запобігти «втечі» риби, а також видаляти мертву рибу та екскременти, тим самим керуючи відходами. Так само і автоматичні роботи-годівниці, які забезпечують вищі темпи зростання та ефективність годівлі. Різні типи робототехніки все частіше використовуються у всіх видах операцій в аквакультурі.

- Інвестування в сенсорні технології та моніторинг:

Моніторинг параметрів навколишнього середовища за допомогою різних сенсорів дозволяє безперервно оптимізувати умови росту та годівлі, а також своєчасно вживати коригувальних заходів у разі виявлення травм або захворювань у риби. Інтеграція зі штучним інтелектом розширює можливості застосування даних сенсорів. Рибні ферми, на яких вирощується один вид (наприклад, вирощування лосося або форелі) є ідеальним місцем для застосування штучного інтелекту, щоб закріпити позиції цієї технології в індустрії виробництва морепродуктів. Для моніторингу риби в садках, її поведінки та благополуччя використовують різні системи: ехолоти та акустичну телеметрію, інтегровані в рибу електронні чіпи – мітки з акселерометрами, датчиками глибини та акустичними модемами для передачі даних. Практично на кожній сучасній фермі контролю поведінки риби використовують підводні стерео відеокамери. Сучасні сенсори (наприклад Sensorfish [34]) допомагають збирати біометричні дані, такі як швидкість руху риби, допомагають виявляти рани та ушкодження, а також захворювання.

Сьогодні один з найперспективніших напрямів інвестування в галузі аквакультури є впровадження рециркуляційних систем в вирощуванні та розведенні риби. Технологія системи рециркуляції аквакультури пропонує кілька значних переваг перед іншими існуючими методами розведення риби.

Вирощування риби в наземному, закритому та контрольованому середовищі знижує ризик зараження хворобами.

У нормальному виробничому процесі не використовуються антибіотики для лікування різних хвороб, тому вирощена риба здоровіша.

Рух води в резервуарах для вирощування дозволяє виробникам позитивно впливати на здоров'я риби, що у деяких видів призводить до більш природного складу жиру та тканин.

Оскільки технологія рециркуляції не залежить від близькості до конкретного джерела води, об'єкт можна побудувати поблизу місця реалізації, що призведе до скорочення часу від моменту вилову риби до покупки її споживачем та зменшить транспортні витрати. Ще одна перевага рециркуляційних систем аквакультури полягає в тому, що її передові можливості фільтрації значно зменшують забруднення води кормами, фекаліями та хімічними відходами, що робить їх набагато більш екологічною альтернативою, ніж інші методи ведення аквакультури.

З точки зору ефективності та продуктивності, системи рециркуляції дозволяють безперервно виловлювати врожай протягом усього року. Риба росте до комерційного розміру швидше, порівняно з іншими методами ведення аквакультури.

Швидше зростання зазвичай означає кращу конверсію корму в масу риби, загальний менший вплив води на весь виробничий ланцюг та менші витрати на виробництво завдяки повному контролю температури води та здатності рециркуляційних систем аквакультури підтримувати оптимальні рівні кисню та вуглекислого газу.

Десятки установок на основі рециркуляційних систем аквакультури успішно працюють по всьому світу, і оскільки зацікавлені сторони

промисловості морепродуктів та фінансові інвестори все більше визнають численні вагомі переваги технології рециркуляційних систем аквакультури, ми спостерігаємо більший попит на дані засоби розведення риби.

Інвестування в дані технології дозволить покращити технічний стан галузі рибного господарства в регіоні та підвищить інвестиційну привабливість бізнесу, як такого, що здатен впровадити новітні технології задля підвищення ефективності виробництва. Також покращить загальний екологічний стан водних ресурсів Одеської області, активне забруднення яких відбувається по сьогоднішній день [35].

2.3. Оцінка інвестиційної привабливості галузі аквакультури Одеської області

Інвестиційну привабливість аквакультури неможливо проаналізувати без аналізу інвестиційної привабливості регіону. Галузь та регіон – тісно пов’язані в питанні залучення інвестицій. Якщо підприємство успішне, але знаходиться в політично або економічно нестабільному регіоні, інвестиційна привабливість такого підприємства буде невисокою. Тому варто в повному обсязі оцінити інвестиційну привабливість Одеського регіону, що дасть змогу проаналізувати інвестиційну привабливість аквакультури в даному регіоні.

Одеська область має великі можливості: багаті природні ресурси, сприятливі кліматичні умови, широкі можливості для розвитку морських і річкових круїзів, кваліфікована робоча сила – усе це створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій. Область має розвинений матеріально-технічний комплекс, значну кількість різноманітних навчальних закладів, розвинену сервісну, комунальну та соціальну інфраструктуру. Значна кількість діючих підприємств, статус одного з найбільших туристичних центрів країни та понад 1 млн осіб забезпечують високий внутрішній попит на товари та послуги, а також створюють гарну основу для подальшого розвитку виробничого сектору, в т.ч. аквакультури. Активні дії щодо залучення місцевих та іноземних інвестицій, а також політика максимальної прозорості

щодо бізнесу з боку місцевої влади позитивно впливають на інвестиційний клімат в регіоні, економічний, кадровий та соціальний потенціал області. За останні роки регіон підвищив рейтинг інвестиційної привабливості до високого. Такий рівень рейтингу відображає значну інвестиційну привабливість регіону та високу спроможність виконати свої майбутні зобов'язання.

Підвищення рейтингу інвестиційної привабливості зумовлене тривалим зростанням окремих показників соціально-економічного розвитку регіону, діями місцевої влади щодо покращення інвестиційного клімату. Таким чином, тенденції розвитку соціально-економічних показників регіону пропорційні залученню інвестицій (якщо рівень розвитку відповідної території є низьким, то знижується і рівень інвестиційної привабливості). Розглянемо основні показники розвитку Одеської області:

1. Структура господарського комплексу області та динаміка основних показників. Економіка Одеської області є диверсифікованою, що знижує вплив несприятливих комерційних факторів окремих галузей на її розвиток і забезпечує стабільні надходження до бюджету області. У 2018 році відбулося подальше зростання основних показників соціально-економічного розвитку: обсяг реалізованої промислової продукції зріс на 25,6 % до 3,3 млрд грн, виконаних будівельних робіт – на 50 % до 12,1 млрд грн. , роздрібний товарооборот – на 6,4 % до 36,7 млрд грн, зовнішньоторговельний обіг – на 13 % до 1,2 млрд дол. Зовнішньоторговельний оборот – на 13 % до 1,2 млрд дол. Більшість показників у розрахунку на душу населення продовжують відповідати або перевищувати середні показники по країні.

2. Аналіз трудових ресурсів та ринку праці регіону, що розглядається, наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Показники регіональної демографії та ринку праці

Показники		2018	2019	Темп зростання
Чисельність населення	тис. осіб	1013,2	1014,1	100,1 %
Середньооблікова кількість штатних працівників	тис. осіб	247,6	250,7	101,3 %
Зареєстровані безробітні	тис. осіб	1,9	1,9	100 %
Економічно активні підприємства		6,7	6,6	
Банкрути		39,1	31,6	
Заборгованість по заробітній платі	млн. грн.	44,2	31,9	72,2 %

Джерело: [36]

Можна зробити висновок, що ринок праці характеризується високим рівнем залучення населення до господарського комплексу – у великому, середньому та малому бізнесом займається (за оцінками) майже половина населення області.

3. Ефективність фінансової політики та показники бюджету. За підсумками 2018 року доходи бюджету області зросли на 15,6 % до 10,7 млрд грн, що відбулося за рахунок збільшення надходжень власних джерел на 17,3 % до 7,2 млрд грн, передає з бюджетів вищих рівнів – на 11,2 % до 3,5 млрд грн. Частка податкових надходжень у структурі обласного бюджету склала 56,8 %; такі доходи диверсифіковані за платниками та галузями, що забезпечує відносну стабільність та передбачуваність бюджету. Рівень бюджетної спроможності продовжує перевищувати середній по країні і у 2018 році становив 7,1 тис. грн. Бюджет області залишається бюджетом-донором,

перераховуючи до державного бюджету реверсну дотацію – 232,3 млн грн у 2018 році проти 156,6 млн грн у 2017 році. За рахунок збільшення поточних видатків, видатки на обслуговування кредитів при утриманні високого рівня фінансування капітальних видатків, міський бюджет виконано з дефіцитом 595 млн. грн., який покрито за рахунок залишків коштів та залученого капіталу.

4. Чутливість міського бюджету та економіки до негативних факторів. Активні дії обласної влади щодо модернізації інфраструктури, транспорту та житлово-комунального господарства потребують додаткового фінансування, яке, в тому числі, відбувається за рахунок платних ресурсів, що призводить до збільшення боргового навантаження на обласний бюджет. Станом на 2019 рік, консолідований показник боргового навантаження становив 32,4 %, що відповідає помірному рівню боргового навантаження. Очікується, що в майбутньому він буде коливатися в межах 40-42%. Враховуючи довгостроковість більшості кредитів та зручний графік виплати відсотків, їх обслуговування не чинить суттєвого тиску на доходи бюджету, принаймні за наявних доходів. Таким чином, вплив негативних чинників на економіку та фінансову спроможність регіону залишається помірним – економічний комплекс регіону добре диверсифікований та достатньо адаптований до ризиків, навіть до тих, які виникають унаслідок бойових дій в Україні [37].

Варто відзначити, що Одеська обласна рада постійно вживає заходів щодо покращення інвестиційного клімату, підвищення якості управління регіоном та надання адміністративних послуг.

Інвестиційний потенціал Одеської області пов'язаний з такими видами бізнесу, як логістика і транспорт, аграрний сектор (в т.ч. аквакультура), туризм, громадське харчування, готелі. Область також перспективна для розміщення складальних виробництв, у тому числі для експорту готової продукції до країн ЄС [38].

Для дослідження рівня інвестиційної привабливості, будемо досліджувати обсяги прямих інвестицій в економіку регіону. Оскільки прямі

інвестиції – найбільш бажана форма капіталовкладень для економіки України. Отже, розглянемо динаміку обсягів прямих інвестицій по основним регіонам України за 2016-2019 роки (дані за останні роки є недоступними на офіційному сайті Державної статистики України) (рис. 2.4.).

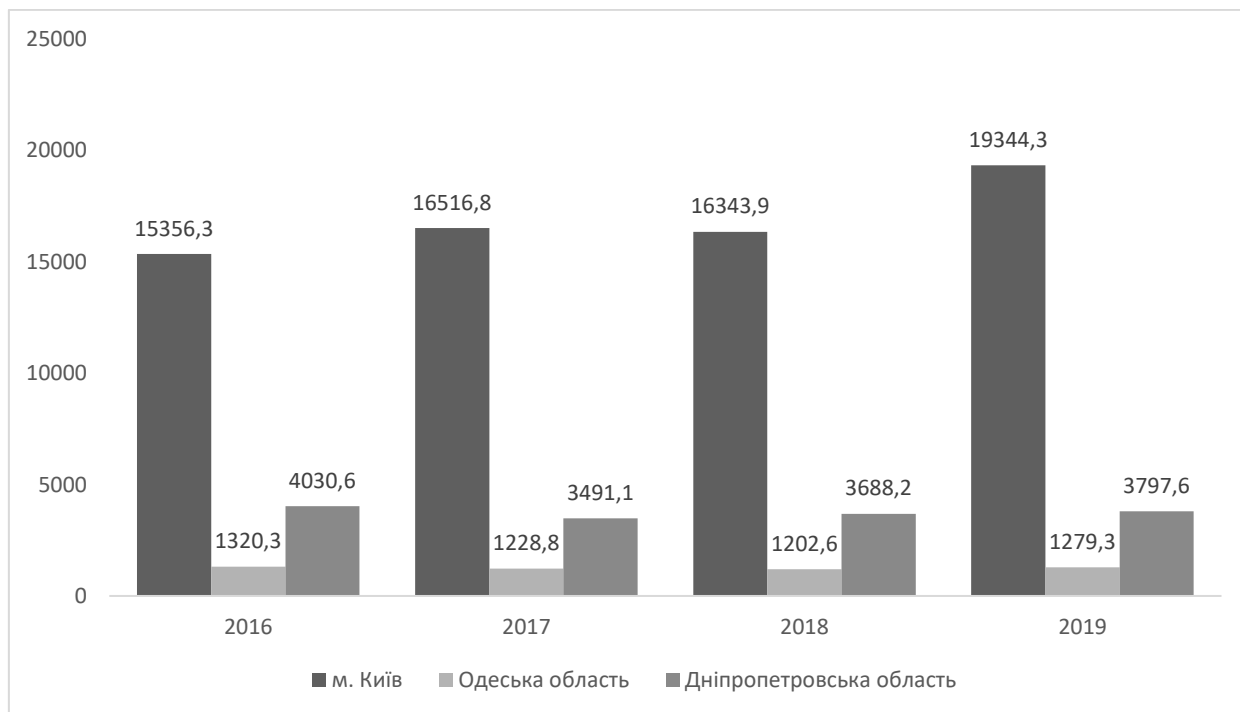

Рис. 2.4. Обсяги прямих іноземних інвестицій за регіонами України за 2016-2019 рр., млн. дол.

Джерело: [39]

Як видно з рис. 2.4., Одеська область порівняно з м. Київ та Дніпропетровською областю має досить малий обсяг прямих інвестицій в економіку. На 2019 рік, Одеська область має долю у 1279,3 млн. дол. США обсягу прямих інвестицій в економіці України, в порівняння - місто Київ мав 19334,3 млн. дол. США інвестицій. Серед регіонів України за обсягами прямих інвестицій Одеська область в 2017р. Зайняла 4 місце по рейтингу регіонів, а в 2019р. – 5 місце.

Також показники в порівнянні з минулими роками мають тенденцію до спадання. На 2016 рік обсяг вкладень складав – 1320,3 млн. дол.США, а на 2019 рік – вже 1279,3 млн. дол. США. Загалом обсяги прямих інвестицій зменшився на 2,1%. В період з 2016 року і по нині (якщо не враховувати 2019

рік) вбачається спад обсягів прямих іноземних інвестицій, основною причиною даного явища можна вважати стан бойових дій на сході України до 2022 року та вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, дестабілізацію економіки загалом у період з 2013 - 2023 років. Всього в економіку регіону здійснили інвестиції компанії з 34 країн, з них найбільша кількість з Європи - 21 країна [40].

Інвестиційні процеси в Одеському регіоні останнім часом різко загальмувалися внаслідок скорочення фінансових можливостей інвесторів і держави. Така ситуація складається внаслідок комплексної взаємодії негативних чинників на його інвестиційне середовище. Також це сприяє утворенню ризиків, пов'язаних з інвестиційною діяльністю в Одеському регіоні. Ці ризики проявляються у правовій, економічній, фінансовій та інших сферах (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5.

Ризики здійснення інвестиційної діяльності в Одеському регіоні

<i>Сфера</i>	<i>Перелік ризиків</i>
Правова	• корупція; • незахищені права власності, рейдерство; • централізація влади - неможливість регіону конкурувати у сфері залучення інвестицій; • примус бізнесу до покриття фінансових проблем регіону під приводом його залучення до вирішення соціальних питань; • тиск на бізнес з боку органів влади; • неврегульованість питання державноприватного партнерства; • часті зміни законодавства; • невиконання законів;

	• незавершеність законотворчого процесу та неможливість втілення прийнятих законів; • брак реформ у сфері ринку землі.
Економічна	• монополізація економіки; • низька платоспроможність значної частини населення; • низький попит на внутрішньому ринку та зовнішніх ринках; • низький рівень ділової активності; • залежність виробництва від тимчасових коливань попиту та від природних ресурсів; • тінізація економічних відносин.
Фінансова	• податкове навантаження; • дефіцит державного бюджету; • високі кредитні ставки; • неповернення ПДВ.
Інші (політична, соціальна, тощо)	• війна в Україні; • політична нестабільність; • безробіття; • низька кваліфікація випускників управлінських та маркетингових спеціальностей; • брак часових та фінансових ресурсів для підвищення кваліфікації працівників на підприємствах; • у молоді низький рівень володіння іноземними мовами; • слабкий розвиток інфраструктури; погана екологічна ситуація.

Джерело: складено автором за [41].

Проведений аналіз чинників впливу на інвестиційну привабливість Одеського регіону засвідчує, що існуючі загрози щодо політичних, економічних, соціальних та інших факторів не сприяють розвитку

інвестиційної діяльності в Одеській області та активному залученню інвестицій в економіку регіону. Тому головним завданням регіональних органів влади має бути розроблення дієвої концепції зі створення умов та усунення перепон для залучення інвестицій в Одеський регіон.

Висновок до розділу 2

В даному розділі було проведено SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області. За результатами аналізу було встановлено ряд переваг та недоліків даною галузі перед зарубіжними інвесторами. Було рекомендовано використовувати результати аналізу як базис для побудування в майбутньому стратегії залучення інвестицій в сектор рибного господарства.

Було визначено пріоритетні напрями залучення інвестицій в аквакультуру регіону. Визначено два основних напрями – залучення коштів на розвиток технологій виробництва та зариблення більш ексклюзивними та рентабельними видами риб. Описано рекомендації щодо типу технологій та видів риб, що варті уваги та є актуальними для аквакультури Одеської області.

У розділі проаналізовано основні соціально-економічні показники розвитку Одеської області, наведенотдинаміку прямих іноземних інвестицій. Враховуючи зазначене, можна констатувати, що для подальшого залучення інвестицій в Одеську область необхідно:

- сприяти підготовці до реалізації пілотних інвестиційних проектів на основі державно-приватного партнерства та запроваджувати досвід реалізації пілотних інвестиційних проектів у різних регіонах Одеської області;
- покращити фінансову платоспроможність населення регіону;
- усунення перешкод для залучення іноземних інвестицій;
- створити та запровадити механізм обміну досвідом залучення інвестицій з іншими регіонами України та країнами світу;
- активно використовувати Інтернет-ресурс та соціальні мережі для відображення інформації, яка безпосередньо стосується залучення інвестицій;

- залучення представників ЗМІ до розвитку інвестиційної діяльності.

Залучення інвестицій в область є стратегічним напрямом соціально-економічного розвитку Одеської області, галузі аквакультури та України в цілому.

У розділі також проведено аналіз стану залучення інвестиційних ресурсів Одеської області, досліджено динаміку прямих іноземних інвестицій в область по галузям та географічну структуру обсягів прямих інвестицій. Виявлено основні причини зменшення обсягу інвестицій у економіку регіону. Проведена оцінка показників соціально-економічного розвитку Одеської області за 2019 рік та запропонований оптимальний механізм управління інвестиційною привабливістю Одеського регіону.

Отже, можна стверджувати, що цілями публічного управління інвестиційними процесами в Одеській області є:

- підвищення інвестиційної активності в Одеській області;
- зниження ризиків при інвестуванні в економіку регіону;
- вдосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ГАЛУЗЬ АКВАКУЛЬТУРИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Перспективи залучення міжнародних інвестиційних фондів в галузь аквакультури Одеської області

Наша країна втілює світові тенденції щодо рибогосподарської галузі та зорієнтовує власну політику на підтримку та розвиток аквакультури з урахуванням найкращого міжнародного досвіду.

Життя України в умовах військового вторгнення росії вкрай негативно вплинули на галузь рибного господарства України. За підсумками ФАО, військові дії на території країни лише за 2022 рік завдали збитків рибній галузі на суму близько 47 млн. дол. США.

Сьогодні дуже вагомим фактором для розвитку аквакультури Одеського регіону та всієї України є співпраця з ЄС, Туреччиною, Фінляндією, Норвегією, Світовим Фондом дикої природи, тощо. В рамках такої співпраці зазвичай відбуваються навчання українських спеціалістів та реалізуються проекти міжнародної технічної та фінансової допомоги.

Україна поставила перед собою амбітні цілі [42] щодо розвитку аквакультури в регіонах. Серед даних цілей, зокрема, збільшення фактичної кількості рибних підприємств та підвищення розвитку виробництва рибної продукції, створення всіх необхідних сприятливих умов для розвитку індустріальної аквакультури, підвищення продуктивності природних водойм та збереження біорізноманіття фауни, впровадження в країні системи морського аквакультурного зонування - AZA (Allocated Zones for Aquaculture) та багато інших. Міжнародні фонди здатні допомогти підприємствам України (в т.ч. в Одеській області) реалізувати плани щодо розвитку власних виробництв навіть в умовах війни.

Під час бойових дій на території України залучення міжнародних фондів до підтримки та розвитку аквакультури є особливо актуальним. Оцінивши

інвестиційну привабливість Одеського регіону можна зробити висновок, що потреба в підтримці рибного господарства дійсно існує. Деякі міжнародні фонди вже допомагають іншим регіонам України, що може стати прикладом для майбутньої співпраці нашого регіону із ЄС.

Один з таких прикладів – партнерство ЄС та ФАО. Сільські рибні домогосподарства, малі ферми та дрібні підприємства отримають допомогу на суму 15,5 млн. дол. США, що профінансує ЄС та реалізує Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). Метою даного проекту є підтримка функціонування, посилення, зміцнення та вдосконалення ланцюгів доданої вартості у рибному, лісовому та сільському господарстві, а також адаптація підприємств до умов воєнного часу.

Проект буде спрямовано на підтримку виробників у Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській та частині Чернівецької областей через надання певних грантів для інвестування на рівні фермерських господарств або ланцюгів доданої вартості разом з наданням порад і консультацій.

Через бойові дії ситуація з продовольчою безпекою України стрімко погіршилася з 24 лютого 2022 року. Як наслідок, було знищено величезні обсяги врожаю, продукції рибної галузі, сільськогосподарської та цивільної інфраструктури, порушено налагоджену раніше систему постачання та процес стабільного створення доданої вартості.

Нещодавня загальнонаціональна оцінка ФАО [41] щодо впливу війни на сільські домогосподарства та сільське господарство в цілому показала, що кожен четвертий з 5200 опитаних респондентів скоротив обсяги або повністю зупинив сільськогосподарське виробництво через війну на території України. Через проект, профінансований ЄС, що розпочався у лютому 2021 року з початкового етапу, а потім зупинився через бойові дії, з метою перегляду інструментів щодо задоволення базових поточних потреб, у березні-травні 2022 року було надано екстрену фінансову підтримку виробникам сільськогосподарської галузі для понад 6000 домогосподарств. Така допомога не тільки задовольнила основні потреби населення у засобах та продукції

сільського виробництва (в т.ч. рибних підприємств), а й дозволила фінансувати рибні господарства в умовах війни.

Війна триває, а отже учасники ринку (багато домогосподарств та сімейних ферм, індивідуальних виробників, невеликих компаній, переробників та торговців, тощо) відчують потребу в доступі до фінансування та інвестицій для підтримки стабільності й розширення виробництва на підприємствах, а також до необхідних виробничих ресурсів. Серед основних складностей, які спіткали виробників аквакультури, є низький прибуток від реалізації продукції, обмежений доступ до кормів та необхідного устаткування, а також до палива та електроенергії для живлення даної техніки.

Програма інвестиційної підтримки буде впроваджена через Державний аграрний реєстр України (ДАР). Починаючи з березня 2023 року, гранти надаються виробникам та підприємствам сільськогосподарської продукції за наступними напрямками діяльності:

Львівська область:

- Ягідництво;
- Овочівництво;
- Аквакультура.

Закарпатська, Івано-Франківська та частина Чернівецької областей:

- Гуцульська овеча бриндзя, захищене найменування походження (PDO);
- Гуцульська коров'яча бриндзя, захищене найменування походження (PDO);
- Закарпатський мед, захищене географічне зазначення (PGI);
- Закарпатське вино.

Гранти (1000 – 25000 дол. США) надаватимуться в українській гривні за чинним обмінним курсом валют, а отримувачі даної фінансової допомоги повинні зробити відповідний внесок для отримання фінансування конкретної інвестиційної пропозиції [44].

ФАО також нещодавно підтримали нову реформу рибної галузі України [45]. Микола Сольський (Міністр аграрної політики та продовольства України) провів зустріч із Даніеле Донаті (заступник директора офісу Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) з управління надзвичайними ситуаціями та стійкості до зовнішніх факторів) та П'єром Вотьє (керівник офісу ФАО в Україні). На зустрічі також був присутній заступник Міністра агрополітики Віталій Головня.

Всі присутні обговорили імовірні шляхи розширення партнерства, особливо щодо надання технічної та фінансової підтримки у створенні програмного продукту цифровізації рибної галузі. Скоріш за все, обговорювали саме створення єдиної електронної державної системи управління аквакультурою та галуззю рибного господарства «Є-риба», що зменшить контакт державних органів із представниками приватних підприємств та дозволить вести моніторинг, проводити перевірки та контролювати рівень зариблення. Над даним проектом вже працюють Мінагрополітики та Держрибагентство. Під час зустрічі також обговорювалось актуальність питання підтримки суб'єктів господарювання рибної галузі України.

Така тісна співпраця та підтрмка з боку ФАО доводить, наскільки важливим є залучення міжнародних фондів та партнерів в галузь аквакультури. Залучення іноземних інвестицій через міжнародні фонди надасть можливість рибним господарствам Одеської області розвивати власне виробництво навіть під час тяжкої кризи.

Ще один спосіб залучитися підтримкою міжнародних фондів – отримати грант від міжнародної організації.

Гранти – це вид фінансової підтримки, що надається донорськими організаціями громадським організаціям та ініціативам для реалізації конкретних проєктів [46]. Гранти можуть фінансувати різні види діяльності, наприклад: соціальні проєкти, наукові розробки, освітні програми, екологічні ініціативи тощо.

Гранти є не тільки допомогою з фінансового забезпечення, але й можливістю отримати міжнародну підтримку, експертні знання та контакти з професіоналами у певній сфері. Вони допомагають залучити ресурси для реалізації проекту та розширити його вплив на громаду, регіон або галузь.

Щоб виграти можливість отримати грантові кошти, необхідно врахувати кілька важливих моментів.

Існує багато донорських організацій, фондів та програм, що надають фінансову підтримку громадським організаціям. Для успішного залучення грантових коштів потрібно виявити такі джерела інвестицій, що найбільше відповідають цілям підприємства та його потребам.

Наведемо декілька ресурсів, на яких можливо знайти грантові пропозиції [47]:

- «Гурт»;
- «Громадський Простір»;
- «Велика Ідея»;
- «Європейський Простір»;
- «KickYourTech».

Також можливості залучення фінансової підтримки через гранти можливо знайти безпосередньо на сторінках відповідних фондів чи організацій. Наведемо декілька прикладів таких сторінок:

- Міжнародний фонд «Відродження» [48];
- Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) [49];
- Організація «Erasmus for Young Entrepreneurs» [50];
- Програма розвитку ООН в Україні [51].

Кожні гранти мають власні особливості: критерії з відбору, пріоритетні напрямки, обмеження бюджету, терміни подачі заявки, тощо. Саме тому перед тим, як відправляти заявку, необхідно ретельно ознайомитись з особливостями грантової програми, яка вас зацікавила.

Окрім даних загальних вимог, слід також звернути увагу на умови надання фінансування. Іноді гранти надають кошти лише на певну частку витрат на проект, тому дуже важливо врахувати це під час розробки бюджету.

Також необхідно не забувати перевіряти терміни для подання заявок та уважно дотримуватися їх.

Основним етапом підготовки до подання заявки на грант буде розробка якісного, ефективного проекту. Добре проаналізований та детально обґрунтований проект буде мати більшу імовірність отримати фінансування.

Насамперед, необхідно чітко сформулювати завдання та мету проекту. Визначити, які для цього потрібно вирішити проблеми та яких необхідно досягти конкретних результатів.

Далі треба створити та описати логічний план проекту. Визначити необхідну послідовність дій та структурувати проект за етапами, розрахувати ресурси, що необхідні для виконання цих етапів.

Заявка на грант є головним документом, що буде впливати на ухвалення рішення про надання фінансування вашому проекту. Підготовка заявки вимагає уважності та професіоналізму.

Заявки різних фондів чи компаній, скоріш за все, будуть відрізнятися між собою, тому необхідно заздалегідь ознайомитись із структурою заявки конкретного гранту. Також необхідно добре пропрацювати над кожним пунктом заявки: детально презентувати проблему, що вирішує ваш проект, оцінити всі імовірні ризики, прописати критерії оцінки успішності.

Отже, підготовка грантової заявки — це відповідальний процес. Саме тому для цього важливо виділити достатньо часу, а також перевірити заявку на наявність орфографічних чи граматичних помилок.

Часто підприємці не подають заявки на участь у грантових програмах через те, що бояться отримати відмову. Проте навіть у випадку, коли проект не обирають для фінансування, ви отримаєте відгук комісії з відбору, що допоможе покращити вашу ініціативу чи заявку.

Як результат, гранти є чудовою можливістю для приватних організацій та громадських ініціатив розвивати та реалізовувати свої проекти [52].

Задля розширення імовірних джерел фінансування аквакультури Одеського регіону в контексті залучення міжнародних фондів до підтримки рибного господарства, вважаємо за необхідне звернути увагу на інвестиційну компанію Horizon Capital [53].

Horizon Capital є провідною інвестиційною компанією в Центрально-Східній Європі, яка управляє шістьма фондами прямих інвестицій (більше 40 інституційних інвесторів) з активами понад 1.5 млрд доларів США та більш ніж 29-річним інвестиційним досвідом у регіоні. Компанія є активним інвестором та підтримує підприємців, які трансформують бізнес-середовище в Україні та регіоні.

Серед шести інвестиційних фондів Horizon Capital є три, що направлені саме на підтримку малого та середнього бізнесу та виробництв АПК (в т.ч. аквакультури) [54]:

- EEEF II (370 млн. дол. США) та EEEF (132 млн. дол. США) - Emerging Europe Growth Fund II, L.P. інвестує в індустрії, орієнтовані на обслуговуванні потреб зростаючого середнього класу, включаючи компанії в сфері фінансових послуг, промисловості, споживчих товарів в Україні та регіоні.

- WNISEF (150 млн. дол. США) - Western NIS Enterprise Fund фонд уряду США, який інвестував у малі та середні підприємства в Україні та Молдові, та сприяв розвитку приватного сектору.

У світлі зростаючого інтересу до України як потенційної інвестиційної локації, бізнес-спільноти з України та всього світу вирішили об'єднатися і створити Ukraine Business Compact [55] - ініціативу, спрямовану на залучення інвестицій до країни та сприяння її розвитку.

Одним із головних завдань цього об'єднання є створення ефективного інструменту для страхування воєнних ризиків, що допоможе відновити довіру приватного сектору та залучити нові інвестиції. З цією метою була укладена

спільна угода з Європейським Союзом, Норвегією, Швейцарією та Європейським банком реконструкції та розвитку.

В об'єднанні Ukraine Business Compact найвідомішим світовим компаніям надають платформу для пошуку підтримки щодо відновлення України та прагнення країни до інноватизації, розвитку, побудови стабільної та гнучкої економіки, а також до виходу з війни як переможця та сильної, процвітаючої держави. На даний момент до угоди долучилися майже 500 компаній з 42 країн світу та 21 галузі. Загальний річний дохід в цих компаніях складає близько 2 трильйонів дол. США, а капіталізація ринку перевищує 5,2 трильйона дол. США.

Учасниками Ukraine Business Compact є відомі світові гіганти, такі як Vodafone, Google, Mastercard, які також долучилися до інших великих компаній, зокрема Rolls Royce, Philips, Jacobs, Cisco, Oracle, Babcock, EDP, Alstom, тощо.

Варто відзначити, що платформа Ukrainian Investment Platform, яка наразі стала ініціативою G7 та Європейського Союзу (та їх фінансових інституцій), була створена задля підтримки інвестицій та розвитку економіки України. Як результат, була укладена угода між Україною, Норвегією, Швейцарією, Європейським Союзом, Європейським банком реконструкції та розвитку та Європейським інвестиційним банком щодо відновлення залучення приватного страхування воєнних ризиків в Україні.

Бізнес-партнери розуміють, що наша країна має вагомі конкурентні переваги та досить великий потенціал для економічного зростання, що може зробити Україну привабливим ринком для збільшення об'ємів торгівлі та більшого залучення іноземних інвестицій у вітчизняні та міжнародні компанії. Досвід країн Балтії, Чехії та Польщі доводить, що Україна також має можливості стати ринком з стабільним економічним та фінансовим зростанням для іноземних інвесторів протягом багатьох десятиліть.

Перспектива України щодо вступу в ЄС є сильним стимулом для збільшення інвестицій. Компанії, що вже змогли захопити свої позиції на

українському ринку, зможуть покращити власну економічну ефективність. Ukraine Business Compact показує, що компанії усього світу вірять в успіх повоєнного відновлення України та готові підтримувати нашу Країну на шляху до стабільності та процвітання в усіх сферах діяльності [56].

Залучення міжнародних фондів до співпраці з українськими виробниками аквакультури дасть змогу стабільно розвивати дану галузь в Одеському регіоні. Варто наголосити, що наразі в багатьох міжнародних проектах діють пропозиції для участі в грантових програмах для діячів науково-дослідницького сектору. Такі програми дадуть змогу покращити рівень виробництва рибного господарства через розробку стратегій розвитку підприємств аквакультури та через впровадження новітніх технологій в такі підприємства.

Для господарів вже діючих рибних підприємств такі гранти допоможуть впровадити інновації у власне виробництво та збільшити об'єми видобутку риби. В цілому, підтримка виробників та наукового сектору з боку міжнародних фондів буде позитивно впливати на всю галузь аквакультури Одеського регіону, що може стати підґрунтям для розробки стратегії сталого розвитку та повоєнного відновлення рибної промисловості.

3.2. Еко-індустріальні парки як механізм залучення екологоорієнтованих іноземних інвестицій в галузь аквакультури

Останнім часом можна побачити багато публікацій та наукових праць на тему індустріальних парків в контексті відбудови України. Об'єктивно – потенціал індустріальних парків в Україні на сьогодні не реалізований в достатній мірі. Розвиток індустріальних та еко-індустріальних парків дасть значний позитивний економічний ефект для України. Питання залучення екологоорієнтованих іноземних інвестицій через впровадження еко-індустріальних парків на території України (в т.ч. Одеської області) сьогодні є досить актуальним. Розглянемо концепцію індустріальних парків детальніше

Індустріальні парки – це спеціально створені території для промислового освоєння [57]. Дані екосистеми можуть об'єднувати інтереси різних підприємств, виробників, держави та місцевих громад.

Суть індустріальних парків полягає в тому, що це інструмент промислової політики та менеджменту, який розроблений урядом країни для залучення іноземних інвестицій з головною метою досягнення зростання та розвитку економічних показників підприємств в структурі індустріального парку. Позначають такі території різними термінами, такими як «зона вільної торгівлі» (ЗВТ), «зона експортної обробки» (ЗЕП), «спеціальна економічна зона» (СЕЗ), «високотехнологічні зони», «вільні порти», «зони підприємництва» тощо. Дані суттєві відмінності в термінології, окрім всього іншого, є результатом відмінностей у завданні, функціях або структурі цих парків, а також бажання підприємств індустріальних парків виділити себе.

Переваги індустріальних парків наведено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Економічні переваги впровадження індустріальних парків

Джерело: розроблено автором

Основна причина впровадження індустріальних парків полягає в тому, що необхідно дати можливість різним компаніям оселитися в конкретному місці та розвиватися спільними зусиллями, що веде до виконання запланованої спільної мети. Індустріальні парки призначені для залучення іноземних інвестицій, збільшення кількості робочих місць і збільшення експорту шляхом подолання перешкод, що заважають процесу індустріалізації, таких як обмежений доступ до необхідної інфраструктури, виробничих технологій та фінансів, а також високі виробничі витрати, що можуть виникати через відсутність інфраструктури та неефективні інституції [58].

На 18 вересня 2023 року в Реєстрі індустріальних парків України знаходиться 65 індустріальних парків [59]. Необхідна інженерно-транспортна інфраструктура створена лише в 8 індустріальних парках (Соломоново, Мироцьке, Вінницький, Вінницький кластер холодильного машинобудування, Ланнівський, Спарроу Парк Львів, Л-Таун, Біла Церква). Всі інші індустріальні парки, особливо на Заході України, мають низьку готовність і перебувають лише на етапах початку робіт зі створення інфраструктури й облаштування території.

Найпоказовіший факт: на сьогодні діяльність веде лише одне підприємство (в кластері холодильного машинобудування). Одне на 60 парків. Як результат, глобально стан даної галузі можна вивчати тільки по опису проектів, а не на прикладі декількох конкретних компаній.

Господарська діяльність інших суб'єктів парків до початку війни здійснювалася у парках Свема (м. Шостка), Ланнівському (Полтавська область), Біла Церква (на ділянці, що не включена в Реєстр індустріальних парків України) [60]. Високий рівень готовності до впровадження господарської діяльності був у індустріальному парку Коростень (відносно нещодавно реконструювали будівлю складу та виробничий цех з виробництва меблів) та Мироцьке. У 2022 році, згідно з поданими звітами про функціонування даних парків, на їх території було створено 116 нових робочих місць. Всього в індустріальних парках створили 935 нових робочих

місць. Згідно з поданою звітністю, у 2022 р. було випущено продукції загальною вартістю 271,169 млн. грн. Експортовано продукції на 234,367 млн. грн.

Сьогодні до реєстру індустріальних парків (ІП) входять 2 ІП в Одеській області:

- IPark (ініціатори – Андрій Ставніцер, Валентина Мушинська). Керуюча компанія – ТОВ «ТІС» (включено до Реєстру ІП 01.09.2014) – с.Візирка, земельна ділянка – 16 га. Основними напрямками діяльності даного парку є автомобілебудівна, приладобудівна, електронна, переробна, електротехнічна галузі;

- Подільськ (ініціатор – Подільська міська рада). Керуючої компанії немає (включено до Реєстру ІП 22.03.2019). Земельна ділянка – 31,1 га. Функціональне направлення діяльності парку враховує промисловий профіль міста, вигідну сировинну базу та високий рівень кваліфікації персоналу та населення. Основні напрями діяльності: логістика (створення транспортно-логістичного центру з можливим відкриттям митно-ліцензійного складу) та переробна промисловість (первинна та вторинна переробка сільськогосподарської сировини, виробництво харчових продуктів) [61].

Серед перерахованих міст Вінниця стала лідером у сфері розвитку індустріальних парків в Україні. Задля досягнення бажаного результату щодо розвитку еко-індустріальних парків в Одеській області варто скористатися досвідом Вінницької області, адже нині у Вінниці функціонують три індустріальні парки: Вінницький індустріальний парк і два приватних – Вінницький кластер холодильного машинобудування (UBC GROUP) та Вінтер Спорт (HEAD GROUP).

Індустріальний парк «Вінницький кластер холодильного машинобудування» має територію 19,3 га. У вересні 2018 року на території даного індустріального парку було офіційно відкрито першу чергу до заводу холодильного обладнання ТОВ «Грін Кул». Підприємство є одним з найбільш ефективних виробників промислового холодильного обладнання в Східній

Європі та є партнером таких всесвітньо відомих компаній як Coca-Cola, Carlsberg, Heineken, Nestle. Сьогодні там працює близько 650 співробітників.

На території індустріального парку «Вінтер Спорт» компанія HEAD Group буде найбільший в Європі завод з виробництва спорядження для зимових видів спорту. Після завершення будівництва та початку роботи у 2023 році на даному підприємстві буде створено близько тисячі робочих місць для вінничан, а загалом їх кількість планується збільшити до 1200. Також було підписано угоду щодо запуску першого індустріального парку для нової харчової промисловості. Вінницький індустріальний парк повинен стати складовою майбутньої екосистеми VOLIA. Це простір, на території якого планують поєднати підприємства харчової промисловості та суміжних до неї галузей, що дозволить створити максимально сприятливі умови для ефективного виробництва високотехнологічної інноваційної їжі. Згідно задуму, VOLIA стане центром генерації нових ідей щодо розробок нових видів продуктів харчування і організації масового виробництва конкурентоспроможної та якісної продукції на українському та світовому ринках.

Досвід Вінниці є яскравим прикладом, який доцільно перейняти й нашому регіону. Індустріальні парки можуть стати реальним інструментом у реалізації стратегії розвитку Одеської області у разі включення їх до відповідної програми. Ініціаторами розробки даної програми можуть бути як місцеві органи самоврядування, так і представники приватного сектору. Варто звернути увагу, що приватний бізнес має більше різноманітних фінансових можливостей, може швидше розвиватися та ставати більш сучасним, варіативним, ефективніше використовувати власні залучені іноземні інвестиції, що є дуже актуальним в умовах світової конкуренції. Саме тому приватний бізнес повинен активніше приймати участь у формуванні даних структур. В свою чергу, органи місцевого самоврядування повинні бути зацікавлені у будівництві індустріальних та еко-індустріальних парків на

території їхніх громад та надавати різноманітну допомогу ініціаторам їх створення.

На території індустріальних парків проводиться виважене управління будівництвом, технічним обслуговуванням та іншими процесами щодо компаній-партнерів. Саме тому їх створення та розвиток має бути найбільш пріоритетним напрямком політики місцевого економічного та екологічного розвитку у більшості регіонів України як відповідь на глобалізацію світової економіки та технологічну революцію. Індустріальні парки можуть спростити релокацію підприємств рибної промисловості під час війни і прискорити відновлення економіки після перемоги.

Діюче в Україні законодавство щодо індустріальних парків не надає значних переваг їх учасникам. Без суттєвого пакету стимулювання розвитку об'єднаних підприємств, індустріальні парки в Україні не зможуть залучати інвестиції, в тому числі й іноземні. Під час війни дане питання є гостро актуальним, адже міжнародні інвестори потребують обов'язкового страхування ризиків, пов'язаних із військовим положенням в країні [57].

Ідея будівництва індустріальних парків вже багато років поспіль просувається як окремими підприємцями, так і інвестиційними компаніями, які витрачали на це великі фінансові ресурси і боролися за можливі пільги. Сьогодні, коли в Україні йде війна і тисячі компаній повинні переїжджати в більш безпечні місця, з'ясувалося, що в країні на безпечних територіях відсутні добудовані повноцінні майданчики, що можна б було використати при евакуації бізнесу.

Гарантом ефективності даних парків є взаємовигідне партнерство між підприємствами, спільне раціональне використання ресурсів та управління виробничими відходами.

Екологічні стандарти, що впроваджуються через еко-індустріальні парки, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності української продукції на світових ринках та її відповідності до міжнародних стандартів.

Також, згідно з міжнародними положеннями про еко-індустріальні парки, вони здатні приваблювати прямі закордонні інвестиції. Особливо такі парки популярні серед інвесторів, зацікавлених в сталому та інклюзивному розвитку.

Окрім цього, чисте виробництво, ресурсоефективність та зменшення викидів вуглецю не тільки захищатимуть екологічне становище Одеського регіону, але й наблизатимуть нашу країну до стандартів європейського законодавства, що відповідає прагненню України стати повноцінним членом Євросоюзу.

Роль індустріального симбіозу підприємств полягає в тому, що передбачений структурою індустріальних та еко-індустріальних парків, чітко визначається в Європейському напрямку «зеленого розвитку» як інструмент, який дозволить досягти вуглецевої нейтральності.

Завдяки соціальній функції, еко-індустріальні парки можуть не лише допомогти підприємствам, що переїхали із зони бойових дій задля відновлення своєї діяльності, а й забезпечити працівників таких підприємств гідними умовами праці та якісною соціальною інфраструктурою.

Як показує досвід інших країн світу, еко-індустріальні парки здатні створити велику кількість нових робочих місць з високими умовами та стандартами праці.

В Україні такі можливості вкрай важливі, адже у працевлаштуванні на потужні підприємства будуть зацікавлені і місцеві громади, і внутрішньо переміщені особи, та ті, хто планує повертатися з-за кордону після закінчення бойових дій.

До повномасштабного вторгнення росії в Україну, в нашій країні існувала низка функціонуючих індустріальних парків, але фактично тільки одиниці ефективно працювали. Сьогодні Україна має можливість стати витривалішою до економічних ризиків та шоків й відбудувати власне виробництво, що буде відповідати кращим світовим стандартам якості.

Інший спосіб впровадження розвитку індустриальних парків на території Одеської області – підтримка з боку місцевої влади, яка має бути зацікавлена в їх розвитку, адже це нові робочі місця, розвиток інфраструктури міст та всього регіону, збільшені податки, вища інвестиційна привабливість, тощо.

Для цього необхідно розробляти, вдосконалювати та впроваджувати відповідні закони з метою усунення всіх бар'єрів та забезпечення належного фінансового та нефінансового стимулювання функціонування як індустриальних, так і еко-індустриальних парків.

Міністерство економіки України вже працює над Національною стратегією індустриальних парків [62], що буде враховувати ефективні положення про еко-індустриальні парки, відповідно до досвіду інших країн.

Паралельно з цим, приватні підприємці вже зараз можуть запроваджувати перевірені методи партнерства та налагоджувати співпрацю між спорідненими виробниками та компаніями.

Військове вторгнення росії в Україну принесло з собою величезні збитки різним секторам економіки, адже було зруйновано багато заводів, виробничих підприємств, логістичних систем, міжнародних комунікаційних зв'язків, тощо.

Для залучення інвесторів до інвестування у створення нових екологічних та ефективних виробництв через механізм створення еко-індустриальних парків на території України, було прийнято Закон «Про індустриальні парки», внесено зміни до Митного та Податкового кодексів України, а також ухвалено ряд нормативно-правових актів, які передбачають пільги для учасників еко-індустриальних парків [63].

Різні типи еко-індустриальних парків мають різне значення та вплив для регіону:

- Індустриальні парки типу «грінфілд» (створюються на не забудованих земельних ділянках промислового призначення) стануть привабливими переважно для великих компаній, що перебувають у пошуку

земельної ділянки для її забудови виробничо-промисловими спорудами під свої особливі потреби.

- Індустріальні парки типу «браунфілд» (створюються на базі вже існуючих промислових майданчиків з обов'язковим проведенням відповідної до типу діяльності індустріального парку і складових його структури реконструкції або ремонту) можуть бути цікавими для невеликих компаній, що можуть розміщуватися у стандартних для українських підприємств приміщеннях. Час від здійснення інвестування до виготовлення і реалізації продукції для підприємств ІІІ типу «браунфілд» повинен скоротитися з двох-трьох років до шести місяців.

За інформацією Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами [64], один еко-індустріальний парк (площею приблизно 200 га) може залучати від десяти до кількох десятків компаній різних напрямлень діяльності, суму інвестиції більше ніж 200 млн. дол. США та створювати від 2,5 до 10 тис. нових робочих місць. Якщо систематично створювати еко-індустріальні парки на території України, в наступні роки після їх впровадження можливо запланувати залучення щонайменше 8 млрд. дол. США іноземних інвестицій та створити близько 300 тис. робочих місць для України (в т.ч. Одеського регіону), з яких приблизно 2,5 млрд. дол. США іноземних інвестицій та близько 40 тис. робочих місць – у рамках перших десяти пілотних еко-індустріальних парків зі статусом національного проекту. Створення індустріальних парків позитивно вплине й на розвиток вже існуючих суміжних виробництв, малого й середнього бізнесу в регіонах їх розташування.

Через впровадження еко-індустріальних парків на території Одеської області можна залучити «зелені інвестиції», так як один з пріоритетів таких парків – екологічне виробництво. Після завершення війни такий підхід є актуальним, зважаючи на те, скільки шкоди зазнала природа регіону (і всієї країни) на фоні бойових дій.

Реалізація екологічних проектів потребує великих коштів, але недостатня кількість внутрішніх фінансових ресурсів України (та представників приватного сектору, що готові реалізовувати екологізацію виробничих процесів та впроваджувати власну відновлювану енергетику), нерозвинута та недосконала банківська система не дадуть можливості реалізувати дані проекти у життя. Зміна вектору сталого розвитку країн привертає все більшу увагу урядів різних держав світу до необхідності залучення «зелених» інвестицій у низьковуглецеву інфраструктуру, виробництво екологічно чистої і відновлюваної енергії та процеси промислового виробництва з метою підвищення їх екологічної ефективності.

«Зелені» інвестиції є інструментом, який дозволить здійснити поступальний перехід до повноцінної «зеленої» економіки, а розширення обсягу «зелених» інвестицій може посприяти розвитку екологічних галузей виробництва та запровадженню екологічно чистих технологій, а також забезпечити створення робочих місць для населення у межах регіону або всієї країни. «Зелене» інвестування є вагомою частиною ринку інвестицій, який з кожним роком все більше поширюється, а такі фінансові інструменти стимулювання розвитку підприємств як «зелені» кредити та облігації (основне джерело фінансування на довгострокову перспективу в екологічних проектах), демонструють поступальний розвиток.

На сьогодні не існує універсальних інструментів залучення фінансування, що були б єдині для екологічних проектів. Використання окремих інструментів залежить від багатьох факторів. Це може бути мета та стадія розробки, особливості галузі та масштабу проекту. Також важливим фактором у цьому процесі є держава, що створює відповідні політичні та правові умови з метою забезпечення належного функціонування фінансового ринку. Використання інструментів та механізмів щодо підтримки «зелених» інвестицій, що формують відповідний інвестиційний клімат в країні, стимулюватиме до фінансування екологічних проектів учасниками ринку [65].

Варто зазначити, що є необхідним продовжити розробку та вдосконалення правових засад щодо створення, функціонування та розвитку еко-індустріальних парків, особливо в рибогосподарській діяльності, аби запровадити модель еко-індустріальних парків в Україні та підвищити економічні, екологічні та соціальні показники даної галузі, законодавчого визначення і забезпечення фактичної реалізації моделі еко-індустріального парку, в тому числі промислового співробітництва та взаємовигідних відносин з місцевими громадами, адже потрібно враховувати інтереси територіальних громад під час створення ІП. Налагодження співпраці з відповідними світовими організаціями, урядами інших країн, національними та приватними іноземними підприємствами з метою дослідження та узагальнення досвіду інших підприємств у сфері еко-індустріальних парків галузі аквакультури та залучення інвестицій до даної галузі зможуть створити підґрунтя для ефективної та стійкої інтеграції учасників еко-індустріальних парків у сферу міжнародної співпраці, зокрема, через спільну участь представників еко-індустріальних парків у міжнародних торговельних та інвестиційних.

Розглянемо інтеграцію підприємства рибної галузі в структуру еко-індустріальних парків на прикладі еко-індустріального парку в Калундборзі [66].

Відносини між фірмами, що входять до еко-індустріального парку Калундборга, утворюють промисловий симбіоз. Калундборг став першим прикладом об'єднання підприємств різних галузей з метою отримання конкурентної переваги через обмін матеріалами, енергією, інформацією та досвідом. Термін «промисловий симбіоз» вперше визначив начальник парку в Калундборзі як «співпрацю між різними галузями промисловості, за якої присутність кожної збільшує життєздатність інших та завдяки якому задовільняються вимоги суспільства для економії ресурсів та захисту навколишнього середовища».

Всі учасники промислового симбіозу в межах еко-індустріального парку в Калундборзі обмінюються матеріальними відходами, енергією, водою, тощо.

Мережа Калундборг включає ряд учасників, включаючи електростанцію, дві великі енергетичні компанії, компанію з виробництва гіпсових плит і компанію з рекультивації ґрунту. До інших учасників належать фермери, підприємства з переробки та рибні заводи, що також використовують матеріальні потоки.

Сьогодні існує понад тридцять видів обміну ресурсами між підприємствами Калундборга. Електростанція «Аснаес» знаходиться у центрі мережі. Енергетична компанія передає залишки пари на нафтопереробний завод «Statoil» та задовільняє 40% потреби в парі, в обмін на відпрацьований газ із заводу. Електростанція виробляє з цього газу електрику та пару. Ці продукти відправляються на рибну ферму, яка отримує всю необхідну пару та опалення. Рибна ферма продає мул зі своїх ставків як добрива сусіднім фермам. Осад може бути перероблений для отримання біогазу для електростанції.

З моменту свого заснування понад 25 років тому еко-індустріальний парк у Калундборзі працює дуже ефективно. Одна з основних цілей промислового симбіозу – виробляти товари та послуги, у яких використовується найменша вартість витрат. Такі відносини були сформовані на економічній та екологічній основі. Хоча Калундборг дійсно працює, використовуючи угоди між різними фірмами на околицях, сам по собі він не обмежується тільки співробітництвом в межах промислового парку. Є багато угод, що відбуваються між компаніями й за межами паркового регіону.

3.3. Розробка концепції стратегії залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області

В розробці стратегії залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області варто звернути увагу на «Національну стратегію збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну». Цю стратегію було створено при підтримці Агентства США з міжнародного розвитку

(USAID) в рамках Програми конкурентоспроможної економіки в Україні. На сьогодні велику частину описаних в даній стратегії заходів все ще не було реалізовано, хоча вони все ще є актуальними методами стимулювання притоку іноземних інвестицій в різні галузі (в т.ч. аквакультуру).

Актуальні рекомендації щодо заходів даної стратегії, їх опис та імовірний вплив на Одеський регіон наведено нижче [67]:

- Забезпечити ефективнішу співпрацю приватного та державного секторів у процесі приватизації:

Існує багато складнощів в процесі приватизації майна, що сповільнює процедуру оформлення оренди державних та муніципальних земельних ділянок та водойм.

Ефективне законодавство щодо приватизації землі та водойм повинно спростити доступ до процесу приватизації майна іноземними інвесторами.

- Розробити та впровадити відповідні законодавчі акти щодо стимулювання та підтримки залучення інвестицій в українську економіку (в т.ч. в Одеський регіон):

Для залучення інвестиційних коштів, держави, що розвиваються (сюди входить і Україна), повинні отримувати більш вагомий стимул. По всьому світу приймаються продумані рішення, що можуть відкривати нові можливості для прямих іноземних інвестицій. Це можуть бути: гарантії безпеки інвестиційних коштів, впровадження еко-індустріальних парків, використання довгострокових бюджетних зобов'язань, тощо.

Розроблені та впроваджені законодавчі акти щодо підтримки залучення інвестицій зможе суттєво підвищити інвестиційну привабливість України для іноземних підприємців.

- Пристосувати регуляторне середовище до поточних потреб бізнесу:

Сьогодні в Україні ускладнюється вихід потенційного інвестора на ринок. Як приклад, процедура отримання дозволу на злиття компаній в Україні є достатньо складною і займає певний час, що необхідно для прийняття швидких та ефективних бізнес-рішень. Процедура отримання ліцензій також

має певні ускладнення. Іноземні інвестори повинні проходити складний процес працевлаштування громадян інших країн в Україні. В нашій країні також досі не запроваджено відповідні законодавчі акти щодо регулювання та підтримки ринку капіталу.

Якщо ефективно вирішити дані проблеми, спростити вихід на ринок і прибрати деякі процедури, економічні умови для інвесторів стануть більш сприятливими.

- Удосконалити практику захисту іноземних інвесторів:

Інвесторам необхідно вірити, що в разі проблем з місцевими підприємцями, вони будуть мати ефективні способи захисту свого майна та своїх інтересів. Низька ефективність діяльності місцевих судів є головною перешкодою, яка впливає на інвестиційну привабливість в Україні.

Підвищення рівня захисту іноземних інвесторів дасть змогу Україні бути менш ризикованою країною для потенційних інвесторів. Як результат, можна впровадити більше ефективних інвестиційних заходів на користь Одеського регіону.

- Спростити транскордонну торгівлю в рамках Експортної стратегії:

Сьогодні різноманітні митні процедури, в тому числі видача дозволів та ліцензій, вважаються досить тривалими та сильно ускладненими, через що відбуваються значні витрати часу та грошей для підприємців. Митниця має великий спектр прав щодо затримки товарів на кордоні, через що також відбувається затримка у часі, яка призводить до додаткових логістичних витрат. Крім того, є випадки, коли митні органи здійснюють незаконні дії, які також ускладнюють діяльність бізнесу.

Вирішення наведених проблем, що пов'язані з митницею, дозволить збільшити рівень міжнародної торгівлі та доходів від регіональних митних зборів, що зробить Одеську область найбільш привабливою для іноземних інвесторів через покращення транскордонного співробітництва.

- Посилити співпрацю між закладами вищої освіти та бізнесом:

Головною перевагою українських вищих навчальних закладів (ВНЗ) є змога надавати студентам важливі теоретичні знання. Проте ВНЗ втрачають можливість надання учням практичних навичок, що необхідні для високого рівня конкурентоспроможності окремої людини на ринку праці. Через слабку взаємодію з підприємцями заклади вищої освіти не мають змоги повністю адаптуватися до дуже мінливого українського ринку праці. Обмежені взаємозв'язки з бізнесом так само обмежують доступ викладачів до інноваційних виробничих практик, що призводить до проблем з адаптацією національної освітньої програми до актуальних тенденцій на ринку праці. Як результат, потенціал, який виникає через дану взаємодію, не використовується, через що відбуваються втрати імовірних можливостей для підприємств та університетів.

Посилення взаємовідносин між бізнесом та ВНЗ може дати вагомі вигоди. Інноваційні можливості виробництва будуть покращуватися. Національний ринок праці буде розширятися, а фірми зможуть отримати вигоди від висококваліфікованих спеціалістів на ринку праці. Студентів буде легше заохочувати до навчального процесу завдяки ефективному поєднанню практичних та теоретичних знань. Викладачі зможуть вивчати сучасне інноваційне виробництво, що зробить ВНЗ конкурентоспроможнішими на національному та міжнародному рівнях. Такий підхід до організації освітнього процесу зможе збільшити відсоток працевлаштування студентів в Україні, що дозволить зменшити дефіцит кваліфікованої робочої сили та скоротити темпи еміграції.

- Удосконалити процедуру щодо викупу землі для будівництва нової інфраструктури та передачі водного фонду у приватне користування:

Для початку будівельних робіт в українському порту, суб'єкту господарювання необхідно мати право користування або власності на землю на дні води. Головна проблема в тому, що на сьогодні українське законодавство розділяє землю та водний об'єкт над такою землею як два різні

об'єкти, і незрозуміло, хто має право передавати у порти земельні ділянки з водними об'єктами для користування.

Впровадження ефективної законодавчої бази щодо передачі права власності або користування на землі водного фонду дасть змогу розпочати будівництво в портах, в т.ч. завдяки прямим іноземним інвестиціям.

- Стимулювати та спростити створення еко-індустріальних парків:

Дана ініціатива повинна бути спрямована на покращення взаємозв'язків між науково-дослідницькими інститутами, закладами вищої освіти, промисловими підприємствами та приватним бізнесом, з метою пришвидшення та збільшення масштабу переходу технологій з етапу винаходу до комерційного використання.

Інвестори змогли б отримати вигоди від створення збалансованих портфелів цифрових інновацій, кластеризації ресурсів та виробничого досвіду, доступу до висококваліфікованої робочої сили, інтеграції інноваційних технологій з промисловим масштабуванням найбільш ефективних товарів та послуг.

- Сприяти розвитку галузі аквакультури в Україні, з обов'язковим акцентом на заходи, які допоможуть збільшити рівень залучення іноземних інвестицій у дану галузь:

Через біологічні особливості виробництва аквакультура є досить економічним методом отримання білків тваринного походження. Крім того, ферми аквакультури можна будувати на декількох рівнях, що дасть змогу зменшити зайві витрати на корм та збільшити рівень загальної продуктивності.

Розвиток галузі аквакультури Одеського регіону дасть змогу залучати прямі іноземні інвестиції у перспективний сектор рибогосподарства, що має великий потенціал для зростання об'єму експорту та рівня споживання на внутрішньому ринку України.

Впровадження зазначених заходів дозволить суттєво покращити рівень інвестиційної привабливості Одеської області та галузі аквакультури, що стане головним важелем в питанні залучення іноземних інвестицій в наш регіон.

На думку автора, доцільно відзначити актуальні зауваження та пропозиції щодо створення стратегії залучення іноземних інвестицій в аквакультуру Одеського регіону, зазначені у [68]. Заходи, перераховані далі, так само актуальні й сьогодні, хоча були розроблені декілька років тому.

Щодо модернізації рибного господарства та підвищення ефективності функціонування підприємств аквакультури в Україні з метою підвищення рівня інвестиційної привабливості та збільшення об'єму залучених іноземних інвестицій в дану галузь:

- Необхідно розробити та визначити на законодавчому рівні стратегію розвитку рибного бізнесу на довгостроковий період.
- Міністерству промислової політики необхідно розробити та впровадити Програму придбання та будівництва нового рибпромислового флоту, що може базуватися в Одесі чи Одеській області.
- Міністерству інфраструктури слід розробити та реалізувати схему щодо організації необхідної логістики для організації експорту рибної продукції з України.
- Міністерству фінансів необхідно виділити кошти на розробки та впровадження майбутніх програм з розвитку галузі рибного господарства України (в т.ч. окремо Одеського регіону). Даний захід є особливо актуальним в рамках післявоєнного поновлення економіки.
- Прибережний вилов риби в економічній зоні Чорного та Азовського (після деокупації) морів потребує ефективного відтворення біологічних ресурсів через створення господарств з риборозведення.

Задля розвитку аквакультури Одеського регіону необхідно:

- Міністерству аграрної політики і продовольства підтримувати та розвивати ідеї щодо створення еко-індустріальних парків (морських ферм) з пільговими кредитами, прискореною амортизацією, державними

компенсаціями для створення нових робочих місць. Також необхідна ефективна організація повного циклу впровадження інноваційних технологій вирощування та переробки морепродуктів.

– Міністерству юстиції необхідно узгодити положення щодо Водного та Земельного кодексів з метою створення єдиного майнового комплексу з вирощування та розвитку аквакультури.

– Міністерству аграрної політики та Міністерству промислової політики необхідно вирішити проблеми збереження виробництва власної продукції рибного господарства, що наразі стримує українських товаровиробників та не дає змоги використовувати водні площі на повну потужність.

– Міністерству регіонального розвитку разом з Міністерством інфраструктури необхідно розробити відповідну Програму капітального ремонту, модернізації та будівництва нових рибогосподарських заводів.

– Міністерству екології слід розробити та впровадити методику проведення екологічних експертиз галузі аквакультури.

Необхідно зауважити, що через війну в Україні різні міжнародні організації та уряди багатьох країн висловили бажання допомагати нашій державі не словом, а ділом. Деякі країни (США, Великобританія, Швеція, Іспанія, Греція, тощо) та міжнародні об'єднання по сьогоднішній день продовжують висловлювати свої наміри щодо допомоги у відновленні України [69].

Світовий банк, який був створений задля відновлення країн Європи після завершення Другої світової війни, постійно оновлює пакет підтримки України. Представники Міжнародного валютного фонду заявляють про готовність допомагати Україні фінансово для швидкого відновлення. Європейський банк реконструкції та розвитку в початковому «пакеті стійкості» передбачив надання коштів в розмірі 2 млрд. євро на допомогу Україні. Європейський Союз передбачає формування Трастового фонду солідарності України задля пришвидшення повоєнного відновлення нашої

держави. Єврокомісія ініціювала створення окремої платформи для післявоєнної відбудови України – RebuildUkraine (макрофінансова допомога в розмірі близько 9 млрд. євро). Сума, що буде залучена через дану платформу може бути збільшена, якщо до неї долучити інших донорів, таких як країни-члени Великої Сімки (G7) та Великої двадцятки (G20). Дані кошти будуть використовувати для відновлення зруйнованої інфраструктури, посилення енергетичної стійкості та незалежності, підтримку головних економічних та правових реформ, підвищення рівня економічного становища України, тощо.

Повоєнне відродження України буде залежати від об'ємів та видів залучених коштів: кредитів, грантів міжнародних організацій та інших країн, репарацій від росії, тощо.

Залучені кошти також варто використати й для впровадження реформ в сектор аквакультури Одеського регіону, а й України в цілому.

Існує приклад Ізраїля, коли залучалися кошти в масштабні інфраструктурні проекти (наприклад, в Національний ізраїльський водопровід) та аграрну галузь. Також, враховуючи досвід післявоєнного відновлення країн Балтії [70], одним з вагомих способів розвитку ефективності галузі сільського господарства та територій сільськогосподарського призначення, водних ресурсів та природоохоронних заходів можуть бути залучення коштів Світового банку. Реалізація відродження галузі рибогосподарства передбачає пошук джерел вигідного кредитування для забудівлі та модернізації інфраструктури. Також необхідно створити спеціальний фонд, що зміг би забезпечити контроль над фактичним використанням залучених коштів.

Ще одним перспективним методом розвитку рибної галузі є підтримка інноватизації виробництва в аквакультурі. Ізраїль надає субсидії своїм виробникам сільськогосподарської продукції та фермам в розмірі 40% від вартості покупки та витрат на впровадження новітніх технологій. В цій країні в стартапи та дослідницьку діяльність (в т.ч. й на розвиток аквакультури та збереження водних ресурсів) залучається близько 300 млн. дол. іноземних

інвестицій на рік [71]. Окрім цього, в країні фінансують інноваційні розробки. Сьогодні тут іде пошук можливостей видобутку водних ресурсів з повітря.

Отже, в Україні слід надавати державну фінансову допомогу дослідженням та інноваційним розробкам в галузі аквакультури, особливо щодо підвищення рівня ефективності підприємств рибного бізнесу та пошуку нових шляхів залучення іноземних інвестицій в дану галузь.

Щоб реалізувати такі інвестиційні проекти, варто звернути увагу на можливість залучення міжнародних інвестиційних фондів [72], що спеціалізуються на секторі аквакультури. До таких можна віднести: Aqua-Spark, Neptune NRCP, S2G Ventures, Ferd, New Protein Capital, тощо.

Також слід розглянути створення фондів через об'єднання українських фермерів. Створення таких фермерських фондів забезпечить підприємствам галузі аквакультури доступ до міжнародних грантових програм чи позик для фермерів, що мають бажання інноватизувати власне виробництво. Схема функціонування даних фондів може бути наступною: учасники фермерського фонду здійснюють зазначений грошовий внесок до загального фонду. Пізніше, якщо це необхідно, вони роблять запит на отримання інвестування чи гранту на розробку та впровадження свого проекту. Результати реалізації такого проекту, профінансованого фермерським фондом, надсилаються іншим учасникам фонду, що посприяє дифузії інноваційних рішень серед підприємств аквакультури.

Висновок до розділу 3

Отже, в даному розділі було представлено рекомендації щодо розробки стратегії залучення іноземних інвестицій в сектор аквакультури Одеської області. Було описано можливості залучення інвестицій в рибну галузь через залучення міжнародних фондів та грантових програм. Через залучення грантів та отримання допомоги від міжнародних фондів є можливість залучати кошти в різні галузі виробництва, в т.ч. й в аквакультуру. Формування в Україні

привабливого для іноземних інвесторів середовища необхідно починати з активних дій уряду щодо зміни політичного, економічного та правового середовища в Україні, що дасть змогу збільшити об'єм іноземного капіталу та дозволить підвищити конкурентоспроможність українських виробників аквакультури на національному та міжнародному ринках. Перспективою подальших розробок є дослідження зарубіжного досвіду регулювання інвестиційної діяльності та створення стратегії залучення іноземних інвестицій в аквакультуру Одеського регіону.

В роботі представлено еко-індустріальні парки як механізм залучення екологічних («зелених») інвестицій. Майбутнє відновлення економіки країни, після повномасштабного вторгнення РФ, вимагатиме дуже швидкої релокації виробництв які потребують цього, а також розміщення підприємств інвесторів. Еко-індустріальні парки зможуть вирішити дану проблему, що особливо актуально після завершення бойових дій. Це надасть місцевим громадам певні переваги, а саме нові робочі місця, зменшений відток працездатного населення з регіону, збільшення рівня доходу громадян, збільшення надходження з податків. Через механізм впровадження еко-індустріальних парків Україна (в т.ч. Одеська область) має неймовірний потенціал розвитку виробничих потужностей. Для цього необхідно проаналізувати позитивний досвід більш розвинутих та передових країн Америки, Європи та Азії, та використати його для розробки стратегії, адаптованої під українські реалії.

В розділі наведено рекомендації щодо розробки стратегії залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеського регіону. Результати проведеного дослідження можуть стати основою для проведення в майбутньому розробки стратегії щодо підвищення рівня інвестування в галузь рибного господарства певного регіону України, покращення рівня інвестиційної привабливості Одеського регіону чи конкретно галузі аквакультури.

ВИСНОВКИ

Отже, для розвитку інвестування рибної галузі та підвищення рівня залучених іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеського регіону варто зробити висновки з проведеного дослідження, які можуть стати базою для подальших науково-дослідницьких робіт.

В роботі було висвітлено особливості інвестування в галузі блакитної економіки. Так як увага до блакитної економіки в світі зростає щороку, Україні необхідно також адаптуватися під сучасні реалії ведення рибного бізнесу, аби підвищити ефективність економічної діяльності даної галузі. В першому розділі наведено перспективи, проблеми та актуальні напрямки залучення інвестицій в блакитну економіку, що дає можливість зрозуміти важливість розвитку рибного підприємництва в Україні та Одеському регіоні. Як висновок, було зазначено необхідність впровадження місцевою владою Одеської області ефективних місцевих рішень щодо політики регіону відносно галузі аквакультури.

Також було наведено механізми залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури. Одним з пріоритетних напрямів такої діяльності – підвищення рівня правового захисту інвесторів в Україні через впровадження страхування ризиків в галузі аквакультури під час бойових дій в Україні. Також було представлено порядок дій щодо розвитку сталої блакитної економіки. Дані заходи допоможуть підвищити інвестиційну привабливість України та Одеського регіону та залучити більший обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку нашої країни через галузь аквакультури. Було зазначено й важливість ролі держави в регулюванні й залученні іноземних інвестицій. Наведено приклади успішного впровадження регіональних заходів з підтримки підприємств аквакультури в Україні під час війни, які можуть мати позитивний вплив й при впровадженні таких заходів в Одеській області. Описано важливість створення водного фонду, що може стати основним джерелом фінансування та підтримки рибного бізнесу в регіоні.

Також в першому розділі наведено методи оцінки інвестиційної привабливості, які можуть використовуватися задля аналізу інвестиційної привабливості галузі аквакультури Одеського регіону. Перераховано найважливіші фактори, що треба враховувати під час проведення аналізу інвестиційної привабливості. Розкрито сутність трьох основних методів оцінки інвестиційної привабливості: статистичного, експертного та рейтингового. Інші відомі методики визначення привабливості галузі структуровано у вигляді таблиці, де описано основні можливості кожного з методів. Зазначено, що сьогодні не існує єдиного підходу щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємств, регіонів, галузей чи економіки в цілому. Актуальним залишається питання розробки моделі комплексної оцінки об'єкта залучення інвестицій з врахуванням всіх необхідних факторів. Також наведено приклади світових рейтингів інвестиційної привабливості галузей, підприємств та регіонів, що розраховуються відомими науково-дослідницькими організаціями світу.

В аналітичній частині дослідження проведено SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області щодо залучення іноземних інвестицій. Під час проведення дослідження було використано статистичні дані з офіційних джерел. Наведено переваги Одеської області щодо залучення інвестування в аквакультуру. Розкрито потенціал ресурсної бази регіону. В процесі аналізу було визначено переваги та недоліки Одеського регіону як об'єкта інвестування. Як базу для аналізу було використано статистику обсягів прямих іноземних інвестицій в Одеський регіон та добування риби в аквакультурі України. Як результат, SWOT-аналіз галузі аквакультури Одеської області в аспекті залучення іноземних інвестицій дає можливість побачити суттєві недоліки та загрози, що потребують вирішення. Такий об'єм невирішених проблем може стати вагомою перешкодою при впровадженні нової стратегії розвитку аквакультури в регіоні, тому вирішувати їх потрібно вже сьогодні.

В процесі дослідження також було визначено пріоритетні напрями залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області.

Протягом останніх років загальні обсяги фінансування галузі аквакультури зросли майже у два рази, що свідчить про пріоритетність даної сфери для розвитку економіки та регіону. В другому розділі наведено статистику щодо динаміки капітальних інвестицій у водному господарстві Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, що дає змогу порівняти дані області між собою. Також розглянуто обсяги інвестування саме в галузь аквакультури в Україні за останні роки. Проаналізовано позитивний досвід щодо залучення інвестицій для розвитку рибної галузі інших країн світу. Впровадження даного досвіду в Україні може стати рушійною силою для розвитку аквакультури в нашій країні. Також розглянуто приклад вдалого інвестування в ексклюзивний вид риби в Україні, що доводить важливість інвестицій для інноватизації виробництва риби. Було описано ряд цікавих ідей, що акцентують увагу на інвестуванні в розвиток технологічного аспекту вирощування риби на підприємствах. За результатами проведеної роботи зроблено висновок, що інвестування в технології дозволить покращити технічний стан галузі рибного господарства в регіоні та підвищить інвестиційну привабливість бізнесу

Також в роботі проведена оцінка інвестиційної привабливості галузі аквакультури Одеського регіону. Зазначено, що інвестиційну привабливість аквакультури неможливо проаналізувати без аналізу інвестиційної привабливості регіону, адже галузь та регіон тісно пов'язані в питанні залучення інвестицій. Наведено фактори щодо економічного розвитку Одеської області. Визначено, що велика кількість працездатного населення в регіоні веде діяльність в господарчому комплексі, що зумовлює актуальність розвитку аквакультури задля підвищення рівня забезпеченості населення. Наведено статистику щодо динаміки обсягів прямих інвестицій по обраним регіонам України. Як результат, охарактеризовано ризики здійснення інвестиційної діяльності в Одеській області в різних сферах, які негативно впливають на рівень інвестиційної привабливості регіону.

В якості шляхів залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області було запропоновано перспективи щодо залучення

міжнародних інвестиційних фондів. Наведено приклади фінансової допомоги рибогосподарському комплексу Україні з боку міжнародних фондів. Визначено, що для успішного залучення грантових коштів потрібно виявити такі джерела інвестицій, що найбільше відповідають цілям конкретної організації та її потребам. Наведено декілька ресурсів, на яких можливо знайти грантові пропозиції. Описано особливості отримання грантів задля успішного залучення фінансування в сектор аквакультури Одеського регіону. Для господарів вже діючих рибних підприємств такі гранти допоможуть впровадити інновації у власне виробництво та збільшити об'єми видобутку риби. В цілому, підтримка виробників та наукового сектору з боку міжнародних фондів буде позитивно впливати на всю галузь аквакультури Одеського регіону, що може стати підґрунтям для розробки стратегії сталого розвитку та повоєнного відновлення рибної промисловості.

Також запропоновано впровадження на території України (в т.ч. Одеської області) еко-індустріальних парків як механізму залучення екологоорієнтованих іноземних інвестицій в галузь аквакультури. Сьогодні дане питання залишається актуальним, адже потенціал індустріальних парків в Україні на сьогодні не реалізований. Визначено суть індустріальних парків та їх переваги щодо економічного розвитку регіону. Описано сьогодинішній стан еко-індустріальних парків в Україні та наведено приклад успішної інтеграції рибного виробництва в структуру еко-індустріального парку в Калундборзі. Даний досвід варто використати для впровадження промислового симбіозу з виробниками аквакультури в Одеському регіоні.

На основі всіх зазначених пунктів було запропоновано заходи щодо розробки концепції стратегії залучення іноземних інвестицій в галузь аквакультури Одеської області. Як основу розробки даної стратегії пропонується використовувати «Національну стратегію збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну». Розвиток галузі аквакультури Одеського регіону дасть змогу залучати прямі іноземні інвестиції у перспективний сектор рибогосподарства, що має великий потенціал для зростання об'єму експорту

та рівня споживання на внутрішньому ринку України. Також було наведено актуальні зауваження та пропозиції щодо створення стратегії залучення іноземних інвестицій в аквакультуру Одеського регіону. Хоча дані заходи були розроблені декілька років тому, вони залишаються актуальними й сьогодні, адже повоєнне відродження України буде залежати від об'ємів та видів залучених коштів: кредитів, грантів міжнародних організацій та інших країн, репарацій від росії, тощо. В розділі також описано рекомендації щодо розвитку аквакультури Одеського регіону. Як результат, рекомендується надавати державну фінансову допомогу дослідженням та інноваційним розробкам в галузі аквакультури, особливо щодо підвищення рівня ефективності підприємств рибного бізнесу та пошуку нових шляхів залучення іноземних інвестицій в дану галузь. Результати проведеного дослідження можуть стати основою для проведення в майбутньому розробки стратегії щодо підвищення рівня інвестування в галузь рибного господарства певного регіону України, покращення рівня інвестиційної привабливості Одеського регіону чи конкретно галузі аквакультури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парсяк В. Блакитна економіка України: потенціал та перспективи інтеграції в європейський простір / Ukrainian Maritime Cluster, – 2023. URL: <https://maritimeukraine.com/10-05-2023/> (Дата звернення: 10.09.23)
2. Cyrus R. Financing the blue economy in small states / Policy brief, - 2016. URL: https://www.cigionline.org/static/documents/pb_no78_web.pdf (Дата звернення: 10.09.23)
3. Thomson P. The Ocean Finance Handbook. Increasing finance for a healthy ocean / Friends of ocean action. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_FOA_The_Ocean_Finance_Handbook_April_2020.pdf (Дата звернення: 10.09.23)
4. O'Shea, T., Jones, R., Markham, A., Norell, E., Scott, J., Theuerkauf, S. Towards a Blue Revolution: Catalyzing Private Investment in Sustainable Aquaculture Production Systems. The Nature Conservancy and Encourage Capital, - 2019. URL: https://www.nature.org/content/dam/tnc/nature/en/documents/TNC_EncourageCapital_TowardsABlueRevolution_FINAL.pdf (Дата звернення: 14.09.23)
5. Греція та аквакультурний туризм / Державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, - 2023. URL: https://darg.gov.ua/_grecija_ta_akvakuljturnij_0_0_0_12876_1.html (Дата звернення: 14.09.23)
6. Ababouch L. Fisheries and Aquaculture in the Context of Blue Economy. URL: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Events/DakAgri2015/Fisheries_and_Aquaculture_in_the_Context_of_Blue_Economy.pdf (Дата звернення: 14.09.23)
7. Ткаченко Р.Р. Інвестиційна привабливість підприємства та методичні підходи до її визначення / Сумський державний університет ННІ

ФЕМ імені Олега Балацького, - 2020. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/339164074.pdf> (Дата звернення: 21.09.23)

8. Коваленко О.В. Нормативно-правове забезпечення морських наукових досліджень за напрямом “Блакитна економіка, блакитне зростання” в рамках “Інтегрованої морської політики” в ЄС та Україні: науково-аналітична записка / УкрІНТЕІ, - 2023. URL: https://www.ukrintei.ua/sites/default/files/blakytна_ekonomika_1.pdf (Дата звернення: 21.09.23)

9. Ткаченко Ю.В. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості національної економіки / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, - 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2343> (Дата звернення: 23.09.23)

10. Мушка Д.С., Єрмакова О.А. Організаційно-економічні механізми залучення інвестицій в галузь аквакультури / Економічні інновації, – 2023. – С. 91-101 URL: <https://ei-journal.com/index.php/journal>

11. Проект закону України Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства / Інформаційне агентство "Ліга:Закон". URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI08220A?an=2> (Дата звернення: 25.09.23)

12. Платонова І.О. Інституційний фактор розвитку державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління, - 2020. URL: https://www.pubadm.vernadskeyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/31.pdf (Дата звернення: 25.09.23)

13. Official website of the Institute for Management Development. URL: <https://www.imd.org/> (Дата звернення: 28.09.23)

14. Index of Economic Freedom / Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index> (Дата звернення: 28.09.23)

15. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації / Верховна Рада

України. Законодавство України, - 2013. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01#Text> (Дата звернення: 28.09.23)

16. Єрмакова О.М. Удосконалення методів оцінки фінансового стану підприємства в сучасних умовах / Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, - 2021. URL:
<https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3312332a-5cd9-4279-aa89-f73b0d6a0130/content> (Дата звернення: 30.09.23)

17. Інформація з питань природокористування / Офіційний веб-сайт Одеської обласної ради. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/pro-oblasnu-radu/napryamky-diyalnosti/pryrodokorystuvannya/informatsiya-viddiluv-z-pytan-pryrodokorystuvannya-aparatu-odeskoyi-oblasnoyi-rady/> (Дата звернення: 30.09.23)

18. Зведений звіт про сучасний аналіз у галузі аквакультури / Спільні кордони. Поширені рішення. URL: https://blacksea-cbc.net/images/e-library/BSB461_DACIAT_-_Consolidated_Report_on_State_of_the_Art_Analyses_in_the_field_of_aquaculture_UA.pdf (Дата звернення: 02.10.23)

19. Марциновський А. Українська аквакультура: як з перспективної стати успішною / Аграрне інформаційне агенство «Agravery», - 2021. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/ukrainska-akvakultura-ak-z-perspektivnoi-stati-uspisnou> (Дата звернення: 02.10.23)

20. Статистика зовнішнього сектору / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1> (Дата звернення: 02.10.23)

21. Добування водних біоресурсів. Архів / Держстат України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rg/rg_u/arh_dvbr_reg_u.html (Дата звернення: 05.10.23)

22. Чемерис В.А., Душка В.І., Максим В.Л. Стан та перспективи розвитку аквакультури в Україні / Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького, - 2016. URL:

https://www.researchgate.net/publication/309219681_STAN_TA_PERSPEKTIVI_ROZVITKU_AKVAKULTURI_V_UKRAINI (Дата звернення: 06.10.23)

23. Стенограма комітетських слухань на тему: «Стан рибного господарства та шляхи його розвитку» / Комітет з питань аграрної та земельної політики, - 2022. URL: <https://komagropolit.rada.gov.ua/print/74511.html> (Дата звернення: 06.10.23)

24. Розвиток аквакультури в Україні. Всеохоплюючий аналіз проблем і можливостей галузі аквакультури в Україні, найкращі практики і рекомендацій з питань політики / Easy Business, - 2017. URL: https://www.slideshare.net/Easy_Business/ss-83657232 (Дата звернення: 08.10.23)

25. Педько І.А. Одеський регіон як складова економіки України / Одеська державна академія будівництва та архітектури, - 2017. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/38.pdf (Дата звернення: 08.10.23)

26. Сербов М., Іртищева І., Павленко О. Інвестиційні домінанти реалізації інноваційної моделі сталого використання прісноводних ресурсів на національному та регіональному рівнях / Економічні науки, - 2022. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/10/2022-308-47.pdf> (Дата звернення: 10.10.23)

27. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 10.10.23)

28. Статистика зовнішнього сектору / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (Дата звернення: 10.10.23)

29. Козяр Н.О. Інвестиційний потенціал аграрного виробництва в умовах глобалізації / Вінницький національний аграрний університет, - 2021. URL: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specrady/Kozyar_dis.pdf (Дата звернення: 13.10.23)

30. Ava S. Dive into the World of Rare Fish: Why You Should Invest in the Rare Fish Market / Artificial Intelligence Insights, - 2023. URL:

<https://medium.com/ai-blogger/dive-into-the-world-of-rare-fish-why-you-should-invest-in-the-rare-fish-market-cc66a176450a> (Дата звернення: 13.10.23)

31. Зелінська Т. Екзотичні риби: як на Прикарпатті вирощують африканських сомів / Інформаційна агенція «Galka.if.ua», - 2020. URL: <https://galka.if.ua/ekzotichni-ribi-yak-na-prikarpatti-viro/> (Дата звернення: 14.10.23)

32. Орлов О. Блакитна революція або як сучасні інновації змінюють аквакультуру / Агроконсалтинг, - 2023. URL: <https://farming.org.ua> (Дата звернення: 14.10.23)

33. Frackiewicz M. The Benefits of Precision Agriculture for Precision Aquaculture / TS2, - 2023. URL: <https://ts2.space/en/the-benefits-of-precision-agriculture-for-precision-aquaculture/> (Дата звернення: 15.10.23)

34. Sensor fish / Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Sensor_fish

35. Snir N. Next Generation Recirculating Aquaculture System Technology / AquaMaof, - 2020. URL: https://www.aquamaof.com/ras-blog-post/recirculating-aquaculture-system/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAuqKqBhDxARIsAFZELmLAP86xZzLyxspqOZwSKo0tmd8GZkP5Q4jBdv5kcBNULfm7RVJmE9YaArULEALw_wcB (Дата звернення: 15.10.23)

36. Рейтинг інвестиційної привабливості міста Одеса / Rating agency IBIRATING, - 2023. URL: <http://ibi.com.ua/UK/company/odesa.html?type=ar&ID=13> (Дата звернення: 16.10.23)

37. Shiryayeva L., Komarova Y. Analysis of investment attractiveness of Odessa region. Development of management and entrepreneurship methods on transport, - 2020. URL: <https://daemmt.odessa.ua/index.php/daemmt/article/download/325/277> (Дата звернення: 16.10.23)

38. В Одещину знову пішли інвестиції / Odesa Daily. URL: <http://odessa-daily.com.ua/news/investicii-v-oblast-id22164.html> (Дата звернення: 20.10.23)

39. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності (2015–2019) / Держстат України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/arh_inv_zd.htm (Дата звернення: 20.10.23)

40. Dobrianska N., & Kapeliushna A. Management of the investment process of the Odesa region. Economics: time realities, - 2020. <https://zenodo.org/records/3757391> (Дата звернення: 22.10.23)

41. Кічук Н. В. Сучасний стан та шляхи покращення інвестиційної привабливості Одеського регіону / Науковий вісник Одеського національного економічного університету, - 2020. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/300-301/pdf/97-103.pdf> (Дата звернення: 22.10.23)

42. Головня В. Міжнародна співпраця сприятиме якнайшвидшому відновленню сектору аквакультури від наслідків війни / Міністерство аграрної політики та продовольства України, - 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/news/vitalij-golovnya-mizhnarodna-spivpracya-spriyati-ya-knajshvidshomu-vidnovlennnyu-sektoru-akvakulturi-vid-naslidkiv-vijni> (Дата звернення: 25.10.23)

43. Ukraine: New UN survey shows rural households are increasingly affected by the war / Food and Agriculture Organization of the United Nations, - 2020. URL: <https://www.fao.org/newsroom/detail/ukraine-new-un-survey-shows-rural-households-are-increasingly-affected-by-the-war/en> (Дата звернення: 25.10.23)

44. Mykhalchuk V. Ukraine: EU-FAO partnership to ensure recovery and development of agricultural value chains / United Nations. Ukraine, - 2023. URL: <https://ukraine.un.org/en/214073-ukraine-eu-fao-partnership-ensure-recovery-and-development-agricultural-value-chains> (Дата звернення: 26.10.23)

45. ФАО готова підтримати реформу рибної галузі України / Міністерство аграрної політики та продовольства України, - 2023. URL:

<https://minagro.gov.ua/news/fao-gotova-pidtrimati-reformu-ribnoyi-galuzi-ukrayini> (Дата звернення: 26.10.23)

46. Як громадській організації отримати грантове фінансування / Громадський простір, - 2023. URL: <https://www.prostir.ua/?library=yak-hromadskij-orhanizatsiji-otrymaty-hrantove-finansuvannya> (Дата звернення: 29.10.23)

47. Усе що потрібно знати про гранти для громадських організацій / FUNdraiser, - 2023. URL: <https://fundraiser.games/news/use-shcho-potrбно-znati-pro-granti-dlya-gromadskih-organizacy> (Дата звернення: 29.10.23)

48. Офіційний веб-сайт Міжнародного фонду «Відродження». URL: <https://www.irf.ua/> (Дата звернення: 30.10.23)

49. Official website of the United States Agency for International Development. URL: <https://www.usaid.gov/> (Дата звернення: 30.10.23)

50. Official website of the Erasmus for Young Entrepreneurs. URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/> (Дата звернення: 30.10.23)

51. Офіційний веб-сайт Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine> (Дата звернення: 30.10.23)

52. Усе що потрібно знати про гранти для громадських організацій / FUNdraiser, - 2023. URL: <https://fundraiser.games/news/use-shcho-potrбно-znati-pro-granti-dlya-gromadskih-organizacy> (Дата звернення: 01.11.23)

53. Офіційний сайт Horizon Capital. URL: <https://horizoncapital.com.ua/uk/#about> (Дата звернення: 02.11.23)

54. Міжнародні фонди в структурі Horizon Capital. URL: <https://horizoncapital.com.ua/uk/#funds> (Дата звернення: 02.11.23)

55. Ukraine Business Compact / Global Compact Network Ukraine. URL: <https://ubc.globalcompact.org.ua/> (Дата звернення: 04.11.23)

56. Романішин О. URC 2023 стимулює єдність бізнесу та безпрецедентну підтримку для зростання України / Ліга.net, - 2023. URL: <https://blog.liga.net/user/oromanishyn/article/50806> (Дата звернення: 04.11.23)

57. Індустріальні парки: чому у нас не так, як в світі? / Delo.ua, - 2023. URL: <https://delo.ua/business/industrialni-parki-comu-u-nas-ne-tak-yak-v-sviti-422713/> (Дата звернення: 07.11.23)

58. Industrial Parks Overview / Industrial Park Platform. URL: <https://ipp.unido.org/industrial-parks-overview#:~:text=Industrial%20parks%20can%20offer%20the,water%20management%20and%20resource%20recovery> (Дата звернення: 07.11.23)

59. Довідка про індустріальні парки в Україні / Міністерство економіки України, - 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=45629531-ea5f-4a91-9050-fe47b001dc22&title=DovidkaProIndustrialniParkiVUkraini> (Дата звернення: 09.11.23)

60. Індустріальні парки в Україні - 2022 рік / Міністерство економіки України, - 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=47454ed4-b60a-4f37-bb77-b7f3127742f8&title=IndustrialniParkiVUkraini2022-Rik> (Дата звернення: 09.11.23)

61. Остання редакція закону «Про індустріальні парки» повинна стимулювати громади до створення таких об'єктів у себе / Департамент економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації, - 2022. URL: <https://eko.od.gov.ua/2022/01/ostannya-redakcziya-zakonu-pro-industrialni-parky-povynna-stymulyuvaty-gromady-do-stvorennnya-takyh-obyektiv-u-sebe/> (Дата звернення: 12.11.23)

62. Клещов А. Навіщо Україні еко-індустріальні парки. Що таке еко-індустріальні парки та як їх створення може допомогти Україні у післявоєнному відновленні? / Економічна правда, - 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/14/689172/> (Дата звернення: 12.11.23)

63. Індустріальні парки. Нові можливості для інвестицій в Україну / Адвокатське бюро Dictio. URL: <https://www.dictio.com.ua/news/industrialni-parki-novi-mozhливosti-dlya-investiciy-v-ukrayinu> (Дата звернення: 14.11.23)

64. Єгорова О.О. Щодо заходів стимулювання створення та функціонування індустріальних парків в Україні / ЄвроОсвіта, - 2013. URL: <https://euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=2918&-id=4392> (Дата звернення: 14.11.23)

65. Маркевич К. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст / Центр Разумкова, - 2019. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (Дата звернення: 16.11.23)

66. Official website of Kalundborg industrial park / Kalundborg Symbiosis. URL: https://ru.wikibrief.org/wiki/Kalundborg_Eco-industrial_Park (Дата звернення: 17.11.23)

67. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. Розділ 3: План Дій / Програма конкурентоспроможної економіки в Україні, - 2021. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-3-Action-Plan-UKR-1.pdf> (Дата звернення: 17.11.23)

68. Щодо напрямів підвищення інвестиційної привабливості приморських регіонів України / Національний інститут стратегічних досліджень, - 2013. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/schodo-napryamiv-pidvischennya-investiciynoi-privablivosti> (Дата звернення: 19.11.23)

69. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. д.е.н. Омеляненка В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, - 2022. URL: https://iidskt.org.ua/wp-content/uploads/Monografiya_Vidnovlennya_2022.pdf (Дата звернення: 19.11.23)

70. Богдан Т. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан / Бізнес Цензор, - 2022. URL:

https://biz.censor.net/columns/3330248/pislyavoyenna_vidbudo
va_uroky_z_dosvidu_balkan (Дата звернення: 21.11.23)

71. Киргизова О. Зрошувальне землеробство – шлях до збереження чорнозему / Чорноморські новини, - 2021. URL: <https://chornomorka.com/archive/22264-22265/a-15177.html> Дата звернення: 23.11.23)

72. Єрмакова О.А., Рубель О.Є., Бушуєв С.Г., Купінець Л.Є. «Програмні заходи щодо використання потенціалу сектору аквакультури (рибництва) для забезпечення продовольчої безпеки» / Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. д.е.н. Омеляненко В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280с. С. 151-163.